Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 ОКТЯБРЬ 20

Намарай дунда нарын 21 ВТОРНИК гарагай № 203 (18562) сэн 6 мүн

Редакторай булан

ЕРЭЭДҮЙДЭМНАЙ СЭХЭ ХАБААТАЙ

2

...тво дотор тогтоhон тогтуурилгүй ... экономикодо болон социаль... ...ушарhан уналгаhаа улам... ...ны ябадалнууд улам олошо... ...дые хүсэрхэлгэhээ хамгаалха... ...ийдалгүй байдал тогтоо гээд ... Юуб гэхэдэ, нэн түрүүн ...ймаан дэлгэрнэ, үгырhэн, ядар... олошорно, ажалгүйшүүл бин ...ны ябадал гаргаха хэлбэрин ...ноо толгойгоо үргэжэ, годоор...

...ршон байдалда нэн түрүүн гү... ...ын зүгhээ эрид хэмжээнүүд ао... ...аань бухы обществые гэм... ...нуудтай тэмцэлдэ элсүүл... ...ар залан шууд хүдэлмэри... ...ка ёнотой ааб даа. Элдэб үб... ...нэ общественын эдэгэхымень, ни... ...ны ябадалнуудай үсөөрэн hү... ...хулеэхэ болоо hаа, тон ехэ ал... ...даха. Тиимэнээ гэмтэ ябадал... ...тимсэл түрэн түрын дотоодын ... гол зүйлүүдэй нэгэн болохо ... Энэ ушарта гаксал засагай эл... ...н зургаануудай хүсөөр мүртэй ...лжэгүй. Тиимэнээ эрхэтэн бү... ...ндалсаhа тон хэрэгтэй гэжэ ...ноолон дабтая.

...мүнөө дээрээ hара, квартал ...ны ябадалнуудай улам олошо... ...ан тухай бидэнэр дууланабди, ...рхэтэндэ, хүн бүхэндэ хүсэр... ...тэрнай нэрэ хүндые доромжо... ...лам үргэдэhэн тухай мэдэнэбди, ...ди, энэ муу юумэнэй яhаан түр... ...лэрhэмень сийлгожо яданабди, ...дал гаргашадай хаанаб даа ...нуудалнай ябаhымень этитэжэ ...рнэбди.

...ариль эмхидхэгдэhэн гэмтэ ябаа... ...нэ дуулаад, гайхалаа барhа... ...гостой ааб даа. Манай үйлсэ, ...удто, дайнай газартахидал ...ан зон яаана гэжэ хэдэн жэлэй ...ны hаань, эн этигэхэ байгааб? ...хоо манай ажабайдалай нэгэ ...лоод байна уу юм.

...ны голлеролтой юумэн гэхэдэ, ...наhа гүйсөөгүйшүүлэй, үхибүү... ...гэмтэ ябадалгуудые гаргашаа... ...ёнонинь болоно. Эндэ нэн ...ногылэжжын хүдэлмэрнин hу... ...ла болоно гээд тэмдэглэе.

...гэр бүлэ, эсли-сад, hүргуу... ...гаанай болон засагай зургаа... ...гэр тогтоогдоо болоhон хол... ...хуу таналагдаад, hэргылэм... ...лмэрнин байгуулажа hандар... ...ал, алдуу гарахагүй. Энээнhээд ...ан, хуулинин наhа гүйсөөгүй ...ай үйлсын хүмүүжэлдэ ороно, ...ны муус хэхэнээ тэрэнинс хал... ...лhан хаалга зүрхэ, сэдь... ...тон холо нюугдан, олон ушар... ...ийгүйгоор унтаршана.

...ны тос, баримтануудые дурдаа... ...ны 1992 оной найман hара соо ...ны ябадал хуулинин наhа гүй... ...бүүд гаргаа. 1991 оной эмэл ...хуулаа болоо hаа, тус гэмтэ ...ны 19,7 процентээр олошороо ...лдэхэ шухала.

...14 аймагуудта хуулинин наhа ...нуудэй дунда гэмтэ ябадал гар... ...ороо, Онсолходо, Баунтда ...ны 79,4, Ивалгада 33,9, Хлаг... ...ны Мухар-Шэбэртэ 39,1, Прибай... ...0, Муйскын райондо 25, ...ны 33,7 процентээр гэмтэ яба... ...ороо. Тиихэдээ hурадагшье... ...агшьегүй 34-1 хуулинин наhа ...ны гэмтэ ябадал гаргагша... ...байна. Гадна техническэ мэр... ...ийлгэшнуудай hурагшад гэм... ...гаргашадай дунда эгээл олон ...ны) байгаа гээшэ. Эдэнэр ...булгоороо, олоороо муу яба... ...гаргаа.

...та болон хара тамхи таталга ...ай, хуулинин наhа гүйсөөгүй... ...ны улам дэлгэрнэ, энээнэй ...нуд мэдэжэ ааб даа. Олон ...ан уухан, хара тамхинhаа ...ны дэнэр гэмтэ ябадалнуудые ...ны hаhан энэ үедэ тэдэнэрэй

сүлөө саг үнгэргэлгэдэ нэн түрүүн онсо анхарал хандуулагдаха зэргэтэй байгаа.

Хажуугаарнь үхибүүдэй ажаhуудаг газарта соёлой болон спортивна хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэлгэдэ, хуулинин наhа гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй талаар участково инспекторнуудые салин хүлhөөр хангалгада hомологдодог байhан мүнгэн зөөри мүнөө үгтэхэеэ болихохой. Энэ ушарта хотонуудай болон аймагуудай захиргаануудай гулваанар, министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд анхаралаа hуладхаа гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Пионернүүдэй, элүүржүүлгын, спортивна, ажалай лагерьнуудай тоо үдэр ерэхэ бүри үсөөрнэ. Мүнгэгүйhөө болон дэмжэлгэгүйhөө боложо, үхибүүдэй клубууд хойно хойноhоо хаагдажа, сүлөөрhэн байрануудынь коммерческэ эмхинүүдтэ дамжуулагдаха. Онсолходо, Н. Петровой нэрэмжэтэ, «Ленинец» клубууд (Железнодорожно район), «Эллада» клуб (Октябрьска район) хаагдаа.

Ажалай нэгэдэлнүүд болоод hурагшадай кооперативуудынь ...ай республикын hургуулинуудта бодото хүнжэлтэ абаагүй гээд тэмдэглэхэ шухала. Харин Улаан-Удэ хотодо мүнөө хүдэлөө боложо байhан hургуулинуудые хосроондын hуралсалай-үйлэдбэрнин комбинадуудта, үйлэдбэрнин цехүүдтэ ажалай оройдоо 1500-гаад hуурин бин юм.

Эдэ бүгэдэhөө уламжалан, хуулинин наhа гүйсөөгүйшүүлые ажалда оруулха талаар ябуулагдадаг байhан хүдэлмэри республика соомнай эрид hуларан, ашаг үрэнь бага болоо. Жэшээлхэдэ, Октябрьска район соо 1992 оной эхинhээ хойшо оройдоо 20 үхибүүд ажалда оруулагдаа. Энэнь пёдондоной энэл үеынхнhөө 10 дахин үсөөн болоно гээшэ.

Техническэ мэргэжэлэй, тусхай училищнуудта болон hургуулинуудта hурахаяа эльгээгдэhэн үхибүүдэй документнүүдые нэгэ нобшоор бүтээhэнhээнь болжо, эдэнэр гэмтэ ябадал гаргана. Жэшээлхэдэ, Гусиноозерск хотын 4-дэхи hургуулинин hурагша Алексей Гаськов 1991 оной майhаа 1992 оной август болотор 3 гэмтэ ябадал гаргажа, тусхай училищида hурадаг болоо бэшэ, харин түрмэдэ hуугаа.

Архи уудаг, хара тамхи татадаг залуушуулые болоод хуулинин наhа гүйсөөгүйшүүлые тодоруулжа, эхин шатадань аргалха талаар хүдэлмэрнээ республикын Элүүрые хамгаалын министерство ба наркодиспансер горитойгоор hуладхаа. Харин эдэ зон улам олошорно. Онсолходо, 1985 ондо врач-наркологой бүридхэлдэ 161 архи уудаг, хара тамхи татадаг үхибүүд абтаhан байгаа hаа, 1992 ондо 549 болоод байна.

Хуулинин наhа гүйсөөгүйшүүлэй дунда гэмтэ ябадал гаргашадай улам олошоролто hэргылхэ талаар хүдэлмэри ябуулдаг зоной ажалай түлбэринин хангалтагүй байhан ушар оорын муу нүлөө үзүүлнэ. Энэ арсалтагүй. Юуб гэхэдэ, 1991—1992 онуудта хуулинин наhа гүйсөөгүйшүүлэй хэрэгүүдэй талаар комиссинуудай 15 секретарь hэлгэгдээ. Гадна аймагуудта 10 инспектор дутана.

Хажуугаарнь Улаан-Удэ хотын, Зэдын, Прибайкалинин, Хлагтын аймагуудай захиргаанууд, тус комиссинуудай секретарьнарай тушаалнуудые болюулжа, уялгануудынь оройдоо хабаатай бэшэ зондо даалгаhан байна. Иигэжэ үхибүүдтэй hэргылэмжын хүдэлмэри ябуулдаг кадрнуудай урда табигдадаг харюусалга hуларааа.

Манай ерэдүйн халшаа байха байhакининь энэ статья соо харуулагдаhан асуудалhаа сэхэ дулдыдаха байhаншинь эли гэжэ hанагдана. Тиимэhээ хуулинин наhа гүйсөөгүйшүүлэй дунда ябуулагдадаг hэргылэмжын хүдэлмэри hуларуулхагүй, харин улам эдэбхижүүлхэ, мүнгэн зөөри гамнахагүй, харин хүсэд хүрэхөөр hомолхо, предприяти, эмхи зургаанууд болон бусад эмхинүүдые мүнгэ hомолхо хэрэгтэ элсүүлхэ, эрхим хүнүүдые ажаллахыень эльгээхэ гэошэ онсо шухала гээд hанахаар.

Гэмтэ ябадалнуудые гаргалгын улам олошорhоноор ехээр hанаагаа зобоо хадаа Россин Президент Б. Н. Ельцин энэ талаар Зарлиг hая баталан абаха ёнотой. Тиигээ hаань гэмтэ ябадалнуудтай төмсөл улам шангадаха аабза гэжэ найдахаhаа ондоо юун байхаб даа?

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Ургаса хуряалга-92

НАРАТА ҮДЭРНҮҮДЫЕ hАМБААШАЛАН

Эдэ үдэрнүүдтэ сагай уларил тогтууритай боложо, хүдөөгэйхидые ехэл баясуулаа. Хура бороогой таhалгаряагүйгөөр ороhон дээрэhээнь XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоз ургаса хуряалгаяа нилээд унжагайруулhан байха юм. Энэ ажахын механизаторнууд нарата үдэрнүүдые hамбаашалан, унжагайрhан хүдэлмэрэе урагшатайгаар эрхилхые оролдоно. Эндэхи таряашад эртэ үглөөнhөө үдэшын харанхы болотор өөhэд өөhэдынгөө агрегадуудые поли дээрэhээ гарганагүй.

hүүлэй мэдээгээр ажахын механизаторнууд бүхыдоо 40—41 мянган центнер шэнинсэ сохижо абаад байнхай. Ургаса хуряалга дээрэ нёдондо жэлдэ баян ургаса ургуулжа абаhан Анатолий Капитонович Зубакинай даадаг бригадын гэшүүд үндэр бүтээсэ туйлана. Эдэнэр мүнөө жэлдэ 63 гектар талмайн шэнинсые сэхэ хадаха, 312 гектарай ургасыень баал болгон сабшажа абаха, 47 гектарай ургаса хадажа сохихо юм. hүүлэй мэдээгээр бригадын гэшүүд дүн хамта 2240 центнер ороohо суглуулжа абаба.

Борис Григорьевич Манытовай хүтэлбэрилдэг бригадын ажал хэрэгынь мүнөөдөө баhал урагшатай. Энэ коллективэй 15 гектар талмайн ургаса сэхэ хадаhадахань, 345 гектараинь ургаса баал болгон сабшагдахань, 131 гектарай ороohото ургамалнуудай хадагдан сохигдохонь үлэнхэй.

Вл. ДОРЖИЕВ.

Загарайн аймаг.

АЛТАН ОРООhОН АДХАРНА

— Борис Намжилович, байгша ондо талха тарян хэр зэргэ ургаа гээшэб?

— Мүнөө жэл тарлан муу гэжэ гомдохоор бэшэ. Гектар бүриhөө дунда зэргээр 15 центнер шахуу ороohон сохигдожо байна. hаянай наратай дулаан үдэрнүүд болоно. Поли дээрэ ажал хэхэдэ аятай. Таряа хуряалга нилээд эршэмтэйгээр. hайнаар ябуулагдана гэжэ хэлэхээр,— гээд. «Хурамша» гэжэ хүдөө ажахын кооперативай тоогые даагша Б. Н. Бимбаев харюусаба.

Хүтэлэй-Үбэр, Янгаажан гэжэ газарта 1500 гектарта баал суглуулагдажа сохигдоно. Эндэ дүрбэн комбайн ябана. Комбайнернууд Баяр Жигжитов, Андрей Бимбаев, Чимит Нимаев, Гуржаб Лодоев, жолоошод Зоригто Нимаев, Даша-Дылык Гомбоев гэгшэд таряаланай ургаса гээлтэ хоролтогүйгөөр, түргэнөөр хуряажа абаха гэжэ шармайн оролдоно.

Таряа хуряалгын үедэ тоог дээрэ оруулагдаhан шэнэ ургасын ороohо сэбэрлэхэ, хатааха, үрэhэ хүрэнгэдэ хааха хүдэлмэри түлэг дундаа. hүүлэй мэдээгээр тоог дээрэ 600 центнер шэнинсэ, ешмэзи, хара тарян асарагдаад байна. Эндэ «МТЗ-80» түхэлэй трактораар Буян Дондонов сэбэрлэгдэhэн ороohо тусхай складта зөөнэ.

Тоогой нэгэ захада ороohо жэжэдхэн бутаргадаг тусхай түхеэрэлгын дэргэдэ хоёр хүн хүдэлжэ, туха сүлөөгүй. Тэдэнэр үдэртөө хори гаран центнер ороohо буйлуулна. ОВП-20 түхэлэй ороohо сэбэрлэдэг машинын хажууда электромонтер Николай Цыренжапов эрьелдэжэ, нэгэ оньhыень задалжа, заhана хэбэртэй. Бальжинима Жамсаранов, Зандра Шарабонов, Баир Бадмажапов, Николай Архинчеев гэгшэд үрэhэ хүрэнгэ хааха хүдэлмэри хэнэ. Тоогой складуудта оруулагдаха ороohон илгагдана, сэбэрлэгдэнэ.

С. БАЛДУЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: ажахын тоог дээрэ хүлгөөтэй; тоогой хүдэлмэришэд Баяр Бадмажапов, Николай Архинчеев.

Авторай фото.

„Буряад үнэн“-93

ТООНТО НЮТАГАЙМНАЙ АМИСХАЛЫНЬ ЮМ

Тон богонёор хэлэхэ болоо hаа, иигэжэл нэрлэхэ байнаб. Тоёолдоhон хуби заяанhаа гү, али албан тушаалhаа боложо, бага эхэ ороhhоо холо ябахадаа, түрэл хэлэн дээрэмнай гарадаг газетэеэ уншажа байхадаа, иигэжэ хэлэхэ бологдохол юм даа. Би, жэшээнь, hаяхан хада Союзаймнай нэгэ республика байhан аад, мүнөө дутын хари гүрэн болошоод байhан Литвада ажаhууна, ажалланаб. Почтоор гэртэмни ерэдэг олон захилнуудай дундаhаа эгээл түрүүн «Буряад үнэнөө» абажа уншадагби. Эхин нюурhаань эсэс хүрэтэрнь нэгэ амин дээрэ гэхээр уншажа гарахадаа, түрэл арадайнгаа ажабайдалай сохисые гансата ойлгохош. Энэ талаараа тус газетэ намда, мүн минии гэр бүлэдэ ехэ үнэтэй юм.

Саашань хэлэхэдэ, газетэдэ толилогдодог материалнуудай удха шанагай талаар намда хэлэжэрхихэ юумэн ехэ үгы, тиигэбэшье түрэл газетынгээ шаране, «нюурые» үзэмжэтэй зохид, хүнэй анхарал гансата татахаар болгохыень хүсэхэ байнаб. Эндэ саарhакай шанар, полиграфическа үндэhэ hуурин шухала ааб даа. Энээнэй редакциин хүдэлмэрилэгшэдhөө дулдыдадаггүйе мэдэнэб. Тиимэhээ офсетнэ аргаар хэблэжэ болохогүй юм гү гэжэ hанагшаб. Гэхэ зуура номер бүхэнине таблаhан шэнги адляар гаргангүй, бүтэсынь талаар баhа нэгэ жаа зохидхон болгохые оролдохо юм ааб даа.

Буряад арадаймнай угай түүхэтэй, соёл, гэгээрэлтэй, оюун бодолтой холбоотой асуудалнууд хэзээдэшье hонин байдаг. Эдэ темын гараха жэлдэшье үргэлжэлүүлэгдэхэ байhанда найдагдана.

Газетэ соо хүн түхай, хүнэй нигүүлэсхы, энэрхы сэдьхэл түхай материалнууд олон болоhой гэжэ хүсэнэб. Тиихэдээл хүнүүдтэ дүтэ, ойлгосотой, хүндэтэйшье болохо hэн.

Танай газетэ уншагшадай олонхинь хүдөө нютагуудта ажаhуудаг гээд мэдэхэб. Тиимэhээ газетын 1-дэхи, 2-дохи хуудаhануудта хүдөө ажахын темэ горитой hуурин эзэлхэ ёнотой. Иигэжэ бэшэхэдээ, тэндэ тэды шэнээн hүн hаагдаа, тэды хонин түрөө, тэды шэнээн шэбхэ гаргагдаа гэхэ бэшэ, харин тэдэнине хэжэ байhан хүнүүд тухай, тэдэнэй ажалай эрхэ нүхэсэл тухай хөөрэхэ зэргэтэй гээшэ.

Хүдэлмэришэн ба хүдөө бэшэгшэдэй заочно hургуули эмхидхэжэ болохо. Тиихэдээ газетын хүдэлмэрилэгшэд, журналистнууд өөhэдынгөө зохёон бэшэхэ «кухнинк» нюусануудтай уншагшадаа танилсуулха жэшээтэй гээшэ. Тинбэлтнай эдэбхитэдтнай, бэшэгүүдтнай олон болохо болоно бшуу.

Тиихэдэ автономито бусад республикын редакциинуудтай холбоотой болжо, мэдээсэлнүүдээ андалдадаг байбалтнай, hонин hэн ха. Үшөө тиихэдэ Агада Б. Гармажапов корреспонденттэй байнат. Тиимэ хүнине Москва, С-Петербург, Шэтэ, Яхад хотонуудта олохо байгаа. Газетынгээ улам уншасатай болохын тула «Сошордомо дохёо», «Номерто», «Үгэ эринэб», «Этигэлэй утаhан», «Журналист мүрдэлгэ хэнэ» гэхэ мэтэ нинтэ гаршагуудые олошоруулха ба нэбтэрүүлхые дурадханаб. Түүхын асуудалнуудаар «Гэсэр» гэhэн клуб, эхэнэрнүүдэй — «Хатан», спортын темээр «Баатар» гэhэн нэрэтэй булангуудые гү, али хуудаhануудые нээхэдэ, болохол гээд hанагдана.

Минин эдэ дурадхалнуудые бултыеньшье бэшэ hаа, заримыеньшье анхархыетнай гүйнаб. Түрэл газетынгээ олондо хэрэгтэй байхые, Буряад ороhhоо холо ябаhан зондо нютагайнь абяан, нютагайнь амисхал, агаар, уhан шэнги шухала байхые хүсэнэб.

Тимур ЛАМБАЕВ,
сэрэгэй алба хаагша.

Кедайняй хото.

Буряад Республикын Верховно Советэй

Президиумэй Указ

СЕВЕРОБАЙКАЛЬСК ХОТЫН hҮНГУУЛИИН ГОРОДСКОЙ 66-ДАХИ ОКРУГТО БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ДЕПУТАДЫЕ hҮНГАХА hҮНГАЛТА ҮНГЭРГЭХЭ ТУХАЙ

«Буряадай АССР-эй арадай депутадые hунгаха тухай Буряадай АССР-эй Хуулинин 54-дэхи статьятай зохилдуулан, Северобайкальск хотын hунгуулинин Городской 66-дахи округто Буряад Республикын арадай депутадые hунгаха hунгалтые 1992 оной декабриин 20-до, амаралтын үдэр үнгэргэхэ.

Буряад Республикын Верховно Советэй Түрүүлэгшэ
Л. В. ПОТАПОВ.

Улаан-Үдэ,
1992 оной октябриин 13.

ГУЛВААНАР ЭҮБШЭНЭ

Аймагуудай захиргаанай гулваанарай, нютагай зайhанарай зүблөөн манай республикын Верховно Советтэ hалхан үнгэргэгдэбэ. Энэ зүблөөн дээрэ хүдөө нютагай засагай зургаан болон тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэдэй уялга, тушаал тухай асуудалнууд зүбшэгдөө.

Россин Федерациин Верховно Советэй гэшүүн Николай Павлович Казаков энээн тухай гол элидхэл хэбэ. Тиихэдээ гүйсэдхэхэ болон захиргаанай зургаанууд хоорондоо үгээ ойлголсоногүй гээд тэмдэглээ. Энэнhээ боложо, хото, хүдөөгэй ажахын шухала асуудалнууд сагсоогоо шиидхэгдэнэгүй. Тиигэбэшье Николай Павлович Казаков энээн тухай ойлгосотой, тодо харюу үгэжэ шадабагүй. Юуб гэхэдэ, зүблөөн дээрэ үгэ хэлэhэн нүхэд алишье засагай зургаанай шухала байhые баримталаагүй. Мүнгэн hангай, тушаал зэргын асуудалнууд шиидхэгдэнгүй үлөө. Энээн тухай үгэ абаhан хүнүүдшье тэмдэглээ.

Тиихэдэнь Буряад Республикын Верховно Советэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. В. Саржан аймагуудай захиргаанай болон гүйсэдхэхэ зургаануудай түлөөлэгшэдэй холбоо барисаае батадхаха гэжэ оролдоо, уялга, тушаалнуудыень тодорхойлжо үгоо. Гээд тэрэньшье, манай hанахада, бүри олон асуудалнуудые тобойлгон гаргаа.

Гүрэнэй зөөрине эрхилхэ хэмжэлтэй түрүүлэгшэ, Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшо Е. М. Егоров хоёрдохи асуудалаар дэлгэрэнгы элидхэл хэбэ. Тэрээн соогоо хайшан гээд томо фабрика, заводуудые худалдажа абаха тухай дүримтэй танилсуулаа. Гэбэшье, үшөө ойлгогдоогүй, элирүүлэгдэгүй асуудалнууд үлөө. Энээн тухай олон хүнүүд hанамжаа хэлэбэ. Жэшээнь, аймагай арадай депутадуудай Советэй түрүүлэгшэ аймагай гулваа хоёрой үүргэ тушаалые илгаруулхые оролдоо. Энэ шухала асуудалаар ехэ зүблөөн үнэгэргэдэхөөр хараалагдана.

Д. ДЭЛГЭРЭЙ.

„Байгал. Соёл. Хүн“ гэhэн экологическа телемарафон

АРЮУХАН ДАЛАЙГАА АРШАЛАЯ!

...ийн арюун хүн... Байгалые ар... ...гаа» гэhэн ...ны доро «Байгал. ...гэhэн телема... ...ар, октябриин ...ай опера бо... ...театрта, үдэ... 30 минутада ...юм. Монгол ...нгай болон Шэ... ...нуудай, Буряад ...ны түлөөлөгшэд ...ааар уригдан...

Алдарта Байгал—арюухан далаймнай хүнэй ажал ябуулгаhаа хохидожо, hалажа байна. Араалай хуби залае дабтахагүйн түлөө бүхы хүн түрэлтэн, Россида ажаhуургшад газар дээрэхи эгээл сэбэр уhатай Байгал нуураа аршалха зорилготойгоор ажал ябуулха, ерэдүйн үетэндөө арюун сэбэр зандань үлөөхэ гэжэ оролдохо ёнотойбди.

Энэ телемарафоной үедэ оруулагдаhан мүнгэн зөөри Байгалые аршалан хамгаалгада зорюулагдаха. Тодорхойлбол, республикын промышленна предприятинуудай гаргашануудые саашадань буйлуулдаг заводой барилгада энэ телемарафоной мүнгэ зөөрини хуби оруулагдаха байна.

Энэ телемарафоной концертын программада бэлигтэй зонсой, мэдээжэ артистнуудай арга шадабаритай хүнүүд танилсаха. СССР-эй арадай артистнууд Галина Шойдагбаева, Дугаржаб Дашиев, мэдээжэ дуушад Вячеслав Бальжинимаев, Болот Бороев, Аюша Данзанов гэгшэд уран бэлигээ харуулха.

Уран бэлигээрээ сүүрхадаг «Байгал», «Лотос» ансамбльнуудай артистнууд телемарафоной концертдэ ерэгhайханай мэдээжэ коллективүүд энэ концертдэ хабаадаха. «Магтаал», «Вдохновение», «Забава», «Булжамуур» гэhэн ансамбльнууд Сэлиг шадабаряа гэршэлхэ. Авиазаводэй «Рассвет» гэhэн ордоной дуу хатарай ансамбль, Дымбыловтэнэй гэр бүлын ансамбль, Тарбагатайн шэмээшэгүүдэй бүлэг телемарафоной концертдэ хабаадаха юм. Тиихэдэ поэдууд уригданхай.

Хүн бүхэн өөрынгөө хубита энэ телемарафондо оруулха аргатай. Иимэ хаягаар мүнгэ оруулха байнат: расчетный счет фонда Байкала № 002700813 в БД Мосбизнесбанка МФО 107011. Иимэ телефонуудаар энэ телемарафон тухай мэдэхэ аргатайт: 3-47-44, 3-51-35, 3-36-40.

Байгал далайгаа аршалан хамгаалха хэрэгтэ булта хабаадаял!

Д. ДОНДУКОВА,
Буряад Республикын Соёлой министерствын РЦНТ-гэй методист.

УНШАГТЫ, ТАНИЛСАГТЫ:

1-дэхи нюурта. Редакторай булан. Ц. Цырендоржиев: «Ерэдүйдэмнай сэхэ хабаатай»—түрүү бэшэг.

«Ургаса хуряалга-92» — Загарайн, Ивалгын районуудай ажахынhуудhаа абтаhан мэдээсэлнүүд.

«Байгал. Соёл. Хүн» гэhэн экологическа телемарафон. «Арюухан далайгаа аршалая».

«Буряад үнэн»-93. Т. Ламбаев. «Тоонто нютагаймнай амисхалынь юм».

2-дохи нюурта. Дэлгүүр: үмсэлэлгын асуудалнууд. М. Болонев. «Худалдажа абаха эрхэтэйбди».

Уншагшын hанамжа. В. Бохиев. «Үмсэлэлгэдэ оробобди».

П. Казьмин. «Хэлсээгээр модо бэлэдхэнэ».

Малай үбэлжэлгэ-92. А. Гомбоев. «Барагаар дабаха арга бии».

3-дахи нюурта. «Хүн ба байгаали»—тусхай хуудаhан.

4-дэхи нюурта. Эрдэм hуралсалай шэнэ шатада. Э. Будаев. «Гушан жэлэй хугасаа соо».

Дэлгүүр: үмсэлэлгын асуудалнуудаа

ХУДАЛДАЖА АБАХА ЭРХЭТЭЙБДИ

(«БУРЯТСТРОЙ» НЭГЭДЭЛЭЙ ҮИЛЭДВЭРИИН-ТЕХНОЛОГИЧЕСКА КОМПЛЕКТАЦИИН УПРАВЛЕНИИН КОЛЛЕКТИВ ЭД-ЗӨӨРИИН ТАЛААР ГҮРЭНЭЙ КОМИТЕДЭЙ ШИИДХЭБЭРИИЕ ЗҮБШӨӨБЭГҮЙ)

Үмсэлэлгэ үнгэргэнгүйгөөр дэлгүүртэ оролгон тухай хэлэһэнэй үлүү ааб даа. Предприятинуудай ажал ябуулгые, экономикые бүхыдэнь бэхижүүлгэдэ үмсэлэлгэ гэшэмнай шухала арга нүхэсэл болоно бшуу.

Гэбэшье энэ хэрэг ашаг үрэтэйгөөр, ажалша коллективүүдые хохидуулхагүйгөөр эрхилхэ тухай бодохо хэрэгтэй. Энээн тушаа абтаһан Хуули, документнүүд удхынгаа талаар хэр гэшэб? Үмсэлэлгын гүрим, дүримүүд ёһотоор сахигдана гү?

Эдэ асуудалнуудта харюу үгөхэнь бэлэн бэшэ. Илангаяа арендэ предприятинуудта хүшэр болоно. «РСФСР-тэ гүрэнэй ба муниципальна предприятинуудые үмсэлхэ тухай» Хуулинин баталан абтахын урда манай предприяти арендэдэ орохоо юм.

Буряад Республикада үмсэлэлгын ябаса эршэ хүсэтэй боложо байнхай. Худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой, ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангадаг объектнүүд, зарим фабрика, комбинадууд үмсэлэгдөө. Тезд энэ хэрэг хаа яагүй жэгдэ һайнаар эмхидхэгдэнэ гэхын аргагүй.

Профсоюзуудай федераци, һалбаринин рескомууд үмсэлэлгын талаар республиканска программада өөнэдынгөө дурадхалнуудые оруулна. Гэхэһээ гадна энэ хэрэгта ажалша коллективүүдэй булюу һайн талые хангахые оролдоно. Илангаяа худалдаа наймаанай конкурснуудай үедэ нэн түрүүн ажалша коллективтэ булюу арга нүхэсэл олгогдодог.

Үмсэлэлгэ — орбо хэрэг. Олон жилдэ тогтонижоһон үйлэдбэриин, нүхэд ёһоной харилсаанда хубилалтанууд болоно, хүн бүхэнэй ажабайдалда, ажалда нүлөөлнэ. Тиимэһээл һалхинай һэрд үлеэһэндэл, амараар үмсэлжэрхихэ бэшэ байгдана.

Ушар иимэһээ үмсэлэлгын үедэ ажалша коллективые хамгаалха талаар профсоюзай үүргэ эрид дээшэлхэ жэшээтэй. Акционернэ нэгмэл бүлгэмүүдэй байгуулагдахада, ынэ илангаяа шухала болохо.

«РСФСР-тэ гүрэнэй ба муниципальна предприятинуудые үмсэлхэ тухай» Хуулиин абтаһанай удаа жэл тухай саг үнгэрбэ. Энэ хугацаа соо нормативна хэдэн актнууд ба Хуулинууд зохёогдожо, түрүүшын Хуулида нэмэлтэ удха оруулагдаһан байна.

Эгээл һүүлшынхинь—«Гүрэнэй ба муниципальна предприятинуудай һайн дуранай нэгэдэлнүүдэй акционернэ бүлгэмүүд боложо хубилха талаар эмхидхэлэй хэмжээнүүд тухай» гэһэн Россин Федерацийн Президентын байгша оной июлиин 1-дэ баталан абаһан Указ болоно. Мүн байгша оной апрелиин 2-то баталан абтаһан «Россин Федерациин гүрэнэй ба муниципальна предприятинуудые үмсэдэ абаха программын гол зүйлнүүд» гэһэн үшөө нэгэ Указ нэрлэе. Энэ документ ажалша коллективүүдэй арга боломжонуудые ба хүнгэлэлтэнүүдые нилээн үргэдхөө.

Мүнөө үедэ 10 миллион түхэриг хүрэтэр сэнтэй предприятинуудые акционернэ болгохо талаар хүдэлмэри эхилэгдэнхэй (200 хүн хүрэтэр хүдэлмэрилэгшэдтэй гэед нэмэе). Энээн тухай республиканска газетэнүүдтэ мэдээсэл үгтэһэн юм. Үмсэлэлгэдэ орохо предприятинуудай тоодо «Бурятстрой» нэгэдэлэй үйлэдбэриин-технологическа комплектацийн управленийн (УПТК) коллективэ һэн.

Манай энэ предприяти гушан жилэй туршада барилгын эмхинүүдые хангана. Тэрэ тоодо «Жилгражданстрой», «Тугнуйуглестрой», «Селенгапромстрой» трестнүүдые, «Буржелезобетон» нэгэдэлые, мүн нүүдэл-оньһожоруулагдамал 174-дэхи, 145-дахи, 23-дахи, 163-дахи колоннонуудые, «Бурятстрой» нэгэдэлэй автобаза, ЖКК, хүүгэдэй саадуудые бүримүүһэн хангадаг юм.

1990 оной августын 11-дэ РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет тусхай тогтоол баталан абажа, РСФСР-эй үүн зүгэй районуудта барилга хэхэ талаар Россин гүрэнэй концерн байгуулаа һэн. Барилгын эмхи, предприятинуудай ажал ябуулгые гүримшуулха, эрхэнүүдыень хамгаалха, ажалша коллективүүдые социальна талаһаа хамгаалха гэһэн зорилгоор иимэ концерн эмхидхэгдэһэн байна.

Иимэ хубилалтын урда ажалша коллективүүдэй һанамжа, дурадхалнууд һайса харагдажа үзэгдэһэн байха. Нигэжэ РСФСР-эй Зүүн зүгэй районуудта барилга бэлүүлдэг министерствын Россин гүрэнэй концерн («Росвостокстрой») болгогдохын урда территориально-барилгын, барилга-хабсаралгын трест, нэгэдэлнүүдэй ажалша коллективүүдэй һанамжа хараада абтаа һэн.

«Росвостокстрой» — үйлэдбэриин-ажахын бүхэли томо комплекс мүн. Ажахын тоосооной, өөһэдөө өөрдынгөө мүнгэ зөөрөөр хангадаг, өөһэдынгөө хүтэлбэрилдэг гуримаар ажал ябуулгаа эрхилнэ. Бүридэлдэнь ородог нэгэдэлнүүд, эмхинүүд, предприятинуудай ажахын талаар бүеэ даанги байдалые алдаагүй.

Тус комплекс бүхыдөө өөрын Уставай үндэһөөр эрхэ түлөөлгэнүүдээ гүйсэд хэрэглэн хүдэлдэг гээшэ. Гүрэнэй захилай хэмжээгээр барилгын түлөө харюусалгатай, республиканска предприяти, эмхинүүдэй байгуулгые хубилгаха, арендэдэ дамжуулха эрхэтэй. Эгээл иимэ ушарһаа манай УПТК «Бурятстрой» нэгэдэлэй бүридэлдэ арендиэ предприяти болоһон юм. Гол фонднуудай балансова үнэ сэн 5 миллион түхэриг һөө дээшэ, 100 гаран хүдэлмэрилэгшэдтэй. Управленийнай коллектив жэлһээ үлүү сагта арендиэ гуримаар хүдэлхэ үедөө эд бараанай эрьесэ нилээн дээшэлүүлээ.

Профкомой заседани дээрэ, удаань профсоюзай суглаан дээрэ үмсэлэлгын үедэ коллективэй профсоюзай эмхинн ямар хараа шэглэл баримталха тухайнь хэлсэгдээ һэн. Ажалша коллективэй суглаан дээрэ энэ асуудал мүн лэ зүбшэгдөө. Тиихэдээ предприятие үмсэлхэ үедэ хүдэлмэрилэгшэдые социальна талаһаа хамгаалха хэмжээнүүдые абаха тухай хөөрэлдөөн гараа бэлэй.

Ажалша коллективэй гол шиидхэбэри иимэ байгаа: **«Анхан арендэдэ үгтэһэн УПТК арендын хэлсээнэй ёһоор, ажалша коллективэй хахадһаань олон гэшүүдэй зүбшөөлөөр предприятиие худалдан абаха арга гатай».**

Үмсэлэлгын талаар тусхай комисси УПТК-да байгуулагдажа, тогтоогдоһон болзор соо документнүүдые бэлдэһэн байна. Тиихэдээ өдэ документнүүд Россин Федерациин ба Буряад Республикын үмсэлэлгэ тухай Хуулинуудтай, Буряад Республикын Министрнүүдэй Соведэй нормативна актнуудтай зохилдуулан зохёогдоһон гээд тэмдэглэлтэй. Тиин ажалша коллективэй һанамжа хараада абан, арендэдэ абаһан өд зөөрнөө өөрын болгожо худалдажа абаха гэһэн байгаабди.

Гэбэшье управленийн коллектив энэ хүсэлнай бэелхэгжэ дан эртүүр найдаһан байшоо. Эд зөөриин талаар **республиканска комитет коллективэй шиидхэбэриие буруу гэжэ тоолобо.** «Росвостокстрой» концерн УПТК-гай предприятиие ажалша коллективтэ арендэдэ дамжуулха эрхэгүй байгаа, ушар иимэһээ тус предприяти коммерческа конкурсын ёһоор гү, али аукцион дээрэ худалдагдаха ёһотой гэһэн шиидхэбэри абаба. Үгышье һаа, «энэ асуудал шиидхэхын тула Госарбитражда материал үгэгты» гэжэ бидэнэртэ зааба.

Коллективэймнай хүдэлмэрилэгшэд иимэ мэдээсэл дуулаад, ехэл буруушааба. Эд зөөриин талаар комитедэй арендиэ предприяти бэшэт гэжэ байхадань, гайхамаар ха юм.

Энэ асуудалаа дам саашадань хаража үзэхын тула профкомой зүгһөө байгша оной сентябриин 3-да ажалша коллективэй суглаа зарлабабди. Суглаандамнай дурсагдаша Эд зөөриин талаар комитедэй түлөөлэгшэ уригдаһан аад, ерэбэгүй. Хүлеэжэ ядаад, хойноһоонь «Волга» автомобиль эльгэбэбэди. Өөрын дура зоргоор шиидхэбэри гаргажархёод, ажалша коллективтэй уулзажа, өөһэдынгөө хараа бодол тайлбарилжа шадахагүй мэргэжэлтэд байба.

Комитедэй түлөөлэгшые хүлеэжэ ядаад, управленийн ажалша коллектив арендэдэ абаһан эд зөөриеэ өөһэдтөө, коллективтээ худалдажа абаха гэһэн эгээл таарамжатай аргаһаа тунхарихагүй байһанаа мэдүүлбэ.

Үмсэлэлгын үедэ ажалша коллективэй талые нэн түрүүн харалсаха гэжэ дэмы хэлэгдээгүй ёһотой.

М. БОЛОНЕВ,
«Бурятстрой» нэгэдэлэй УПТК-гай профкомой түрүүлэгшэ.

Уншагшын һанамжа

ҮМСЭЛЭЛГЭДЭ ОРОБОБ

Россин Президентын Зарлигаар үмсэлэлгын чегүүдые хубаарилга октябриин 1-һээ хүсэндөө оробо. Республика доторнай хаа хаанагүй энэ хүдэлмэри ябуулха тусхай комиссинууд байгуулагданхай. Мүн республиканска комисси бии болгогдонхой.

Үмсэлэлгын чегүүдые эрхэтэндэ хубааха ямар баримта хараалагдаһан байгааб гэхэдэ, гүрэнэй бүхы зөөри 1,5 триллион түхэригэй болоно. Тэрэнние Россин 150 миллион хүн зоной тоодо хубаахада, нэгэ эрхэтэндэ 10 мянган түхэригэй зөөри хүртэхэ гээшэ. Энэл хэмжээнэй чек үмсэлэлгэдэ гэжэ хүн бүхэндэ хубаарилагдажа эхилээ.

Энэ чегээрээ юу хэхэ болонобиб? Хайшан гэжэ хэрэглэлтэйб? Чек абаһан хүн бүхэнэй урда нимэ асуудал табигдана.

Чек гурба-дүрбэн аргаар хэрэглэжэ болоно. Нэгэдэхинь, эдэ чегүүдтэ, жэшээнь, хүдэлмэришэд өөнэдынгөө хэрэгтэй мүнгэ нэмээд, гүрэнэй предприятиин зөөри худалдажа абаха аргатай байха. Зүгөөр зөөриинь муниципальна бэшэ байха юм. Мүн анци худалдажа абахада болоно.

Хоёрдохёор, дэлгүүр дээрэһээ бусад предприятинуудай үнэтэ саарһануудые — акцинуудые абахада таарамжатай. Удаань эдэ акцинуудайнгаа ашаар олзо мүнгэ (дивиденднүүдые) абажа болохо юм. Зүгөөр ашаг үрэтэйгөөр худалхэ завод, фабрика олохо ёһотой.

Мүн үмсэлэлгын чегүүдые тусхайта инвестиционно жасын акциар андалдахада болохо юм. Тэрэ ашаг олзотой предприятиин, олзыень хубаалдаха фондууд ёхэнхидээ үмсэлхэ зэргэтэй.

Манай республикын дай, жэшээнь, баазанууд, нэй комбинадуудай, боритой, экономическа люуршаг дээрэнээ үмсэлдые абажа шадахань.

Гурбадахяар, үмсэлэлгэ хүнүүдтэ гү, али ямар худалдажа болохо юм. Тэрэ дуратайшуул олон гөөр эндэ яараһаная дээрээ чек хэды тухэрэг хэлэхэнь хүшэр. Бодоо саарһануудай дэлгүүр юм. Тэрэ үнэтэй болоно, дахин үнэтэй болоно.

Үмсэлэлгэдэ орохо дай акцинуудай 35 процент зүбөөр хэрэглэхын тулай чегүүдээр худалдагдана.

Гүрэнэй зөөрине эрхэлхэ хүдэлмэри айхабтарай. Үмсэлэлгын чегүүдтэй. Үмсэлэлгын чегүүдэй фабриканууд, барилганы жөөлгэдэ зорюулха, олзо даа. Тэрэгүйгөөр эдэ чегүүд боложо магадгүй. Тиигээд рануудта жэлэй дүрүүдэй нуудые акцитай болоно бэелүүлэгдэхэ ёһотой.

ХЭЛСЭЭГЭЭ МОДО БЭЛЭДХЭН

«Еловко» гэһэн бага предприятиин хүдэлмэришэд захиргаантаяа һара буридэ хэлсээ баталжа хүдэлдэг болонхой. Тиихэдээ нэгэ талаһаа хэды шэнээн будүүн, хэр ехэ модо бэлэдхэхэб, мүн модо абаһан газараа дары сэбэрлэхэ гэһэн, нүгөө талаһаа тэрэ ажал бүтээхэдэ гаргашалагдаха запчастнуудаар, түрхисэ-түлишын зүйлнүүдээр хангалга, ямар техникэ хэрэглэлгэ хараада абтажа, саарһа дансада гар табигдадаг— тэрэнние нарилаар хоёр талаһаа сахихые оролдодог болонхой.

Онсолои хэлэбэл, 1 кубометр нарин шэнэһэн модо бэлэдхэхэдэ, 76 түхэриг хүдэлмэришэдтэ түлэгдэдэг. 1000 кубометр отолжо, һарынгаа даабари дүүргэбэ гэлэй. Тиихэдээ бригадынхид 76 мянган түхэриг салин өөһэдынгөө оруулһан хубитын зэргээр хубаажа абаха болоно. Зүгөөр али нэгэ юумээрээ хэлсээнэйнгээ гүйим дүүргээгүй һаань, отологдоһон кубометр бүхэнэй оройдоол 30 түхэриг түлэгдэхэ ёһотой.

— Модо бэлэдхэгшэдһээ дүлдыдаагүй шалтагаанаар хэлсээнэй гуримай дүүргэгдээгүй һаань, хуушан сэнгээрнь түлэгдэхэ юм,—гэжэ модо бэлэдхэлгын участогай начальник А. И. Бурмакин хэлээ һэн.

— Хүдэлмэришэдтнай урагшатай гү даа?— гэжэ асуухадамни:

— Тиигээ бэд даа. Салингынь 10 мянган түхэриг болоторөө дээшэлээ. Энэмнайшье мүнөө ехэ мүнгэн бэшэ болошоо даа. Тезд даб дээрэ үшөө үргэхэ аргамнай үгы. Шэнэһэн ехэ хатуу модон. Заримдаа саашань худалдажа ядажа зобогдодог.

Манай эндэ улнаһан ехэ хэрэглэгдэдэггүй. Гол түлөб Сэлэнгын целлюлозо-картоной комбинадай хэрэглэдэг өөргодоһо хэхынь түгуудта газар хүрэжэ эхилээ. Огородой эдэ ургамалнуудые хуряажа абахын тулада түлишэ-тоһодолгын материалда, транспортда ехэ гаргаша хэрэгтэй болохонь. Харин томо хото городуудай хүн зоние, студентнүүд болон һурагшадые, армини ба флодой сэрэгшэдые урижа, суглуулһан ургасынгаа зарим хубине өөртөө абахыень гадуурхи элдэб жасануудһаа нэмэлтэ мүнгэнэй гол хубинь абтаха юм.

ТАМБОВ. Шэрэ будагай Котовско заводой коллектив мүнөө хүдөө ажахын нүхэсэл болгон хубилгагдаһан «Путь к коммунизму» колхозтой үнинэй харилсаатай байһанайнгаа ашаар ажалгүй болоогүй.

Гол үйлэдбэри дээрээ ажалгүй үлэһэн хэдэн арбаад эрэшүүл ба эхэнэрнүүд урдандаа шефтээ абаһан ажахыдаа саахарай свекло хуряалсажа байнхай. Нигаань юуб гэхэдэ, завод ба нүхэсэл хоёрой хоорондо алишье таладань ашаг үрэтэйгөөр баталагдаһан хэлсээн болоно. Тиигэжэ захилнуудай үсөөн болоһон дээрэһээ саг зуура ажалгүй үлэһэн хүдэлмэришэд мүнгэ олохо ба үбэлдөө эдихэ хоолоо абаха болоно бшуу. Хүдэлмэришэдөө үсөөрүүлхэ баатай болоһон Тамбовой хэдэн арбаад предприятинуud ажахынуудтай нимэ хэлсээнүүдые баталанхай.

КУРГАН. Урданай Советскэ Союзай урда зүгэй республикануудһаа тэрьедэгшэдые сибирягууд үгтан абахаар бэлэн болонхой. Тэрьедэгшэдтэй түрүүшын эшелон Курганда хүрэжэ ерээ. Областийн захиргаанай гулвэгай дэргэдэ эмхидхэгдэнэн тэрьедэгшэдые үгтан абаха тусгаар штаб хүдэлнэ. Ерэгшэд пионернүүдэй хото шадархи лагерьнуудта, профилакториинуудта, амаралтын баазануудта байрлаха юм. Эдеэ хоолой зүйлнүүд хүсэд хүрэхөөр нөөсэлгдэнхэй. Тэрьедэгшэдые медицинын, ажаһуудалай эрилтэ хэрэглэмжын талаар хангаха, ажалда оруулха асуудалнууд шиидхэгдэнэ.

РУБЦОВСК. Алтай дээрэхи холдингово түрүүшын компани — урданай «Алтай-

Үнгэрэгшэ жилдэ Ивалгын районой Ороного нютагай зон совхозоо тараагаад, бүхы байра байдалаа хубаажа, бэеэ даанан фермернүүдэй ажахынуудые эмхидхэжэ, тэдэнние нэгэдүүлһэн ассоциаци бии болгоо юм.

Ороного тарлашадай ажахын огородой бригадые Николай Токтохоев хүтэлбэрилнэ. Тус бригадада 13 хүн хүдэлдэг юм. Тэдэнэй дунда жолоошон Жаргал Тугутов, механизаторнууд аха дүү Цырен, Цыден Токтохоевууд болон бусад эб нэгэдэн хүдэлдэг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «ГАЗ-53» түхэлэй автомашинын жолоошон Жаргал Тугутов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Малай үбэлжэлгэ-92

БАРАГААР ДАБАХА АРГА БИИ

Хүдөө ажахыда, илангаяа мал ажалда хүдэлжэ байһан хүнүүдтэ һанаа амар ан-бун һууха саг хоморшог лэ ха юм даа. Жэлэй дүрбэн сагта харюусалгатай, хойшолуулшагүй шухала хүдэлмэриин хаха хойно хойноһоо һубарин ерэжэл байдаг.

Жэшээнь, мүнөө зунай бэлшээрин хаһые һаял түгэсхэжэ ядажа, адууһа малай эдихэ тэжээл хүсэд абажа үшөө үрдэтүй тухашарһаар байтарнай, малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ саг тулажа ерэшэбэ. Даб дээрэ үшөө урин дулаан байһандань үхэрнүүдэй, хонид, хурьгадай хашаа байрануудые вэһабарилха, дулаалха, үбэлжөөндэ үбһэ тэжээл зөөжэ абаха намарай элдин сагта бүхын адууһа малаа һайнаар бэлшээжэ, хүсэ шадал хүсэд абхуулха, тарганиень хүсөөхэ хэрэгтэй болоно.

Юрэдөөл, өгээл энэ үедэ үдэр, хоног бүхэн аргагүй үнэтэй, ехэл харюусалгатай хаһа байна гээшэ.

Манай Нюгын отделенидэ 16 отарэ гэхэ гү, али хамта 8 мянга гаран хонид, 200 үнеэд, мүн олохон буруу, хашарагууд үбэлжүүлэгдэхэ юм. Үшөө ан үсхэбэрилгын фермэ бии.

Энэ эхилээд байһан үбэлжэлгые һайнаар, гарзалга, хохидолгогүйгөөр дабаха ямар арга боломжотой гээшэбибди гээд харахада, иимэ байна. Үнгэрһэн зунай ган гасуурһаа боложо, сабшалан дээрэһээмнай нёдондоной хиһоо хоёр дахин шахуу бага үбһэн хуряагдаа.

Тиигэбэшье отделениин сабшалангай звенонуудай оролдолгоор багашье һаа, шанартай үбһэн абтаа гэжэ хэлэхээр. Эндэ луговодууд-механизаторнууд А. Н. Елизов, Н. А. Смолин, Н. И. Потапов гэгшэд хүшэр хүндэ уларилтай жэлдэ өөһэдһөөнь дулдыдаха юумэ яһала хээ даа.

Нүгөө талаараа үбһэнэй багашье һаа, харин тарлянай газарһаа малай эдихэ юумэн яһала горитой абтажа байна. Илангаяа сенаж, силос, зеленко, һолоомон, ороохо тарлянайшье зүйл барагхүрэхөөр абтахал ёһотой. Эхэ хонидой үбэлжөөнүүд шадар таригдаһан зеленкын ургаса һайн гаранхай. Хонишод мүнөө искусственна үрэжүүлгын үедэ һүрэгүүдээ тэндэ оруулаад адуулна. Тиихэдээ ногоон намаагай үлүү гэшхэгдэхэгүйнь тула тэндэхи ургасые сабшажа, баалнууд болгонобди.

Отделениин дүршэлтэй бэрхэ хонишод Г. Д. Мункуев, Г. Ц. Жамбалов, Д. Г. Донеев болон бусад ямаршье жэлдэ үбэлжэлгэдөө һайнаар бэлдэжэ, эмхи гуримтайгаар, харюусалгатайгаар үнгэргэнэй ашаар лэ үндэр үрэ дүнгүудые түйладаг юм. Тусхайлбал, үнинэй хонишон Гонгоржап Дамдинсурунович Мункуев Цыден-Еши Батуевна нүхэртээ, Жаргал хүбүүтээ энэ жэлдэшье хонидойнгоо үрэжүүлгэ, үбэлжэлгэдэ эрхимээр бэлдээ. Һая энэ бригада дээрэ эхэ хонидые искусственна аргаар үрэжүүлгээр семинар үнгэргэгдөө һэн. Юуб гэхэдэ, тэдэнэр энэ жэлдэ зуун эхэ хонин бүриһөө 120 хурьга түлжүүлээ, хонин бүхэнһөө 4,8 килограмм ноохо хайшалаа юм.

Юрэдөө, манайда тиимэ ехэ һанаа зоборитой байдалтай, үбэлжэлгэдэ бэлэдхэл муутай бригада байхагүй гэжэ һанаһаб. Хонишодная найдамтай зон.

Урдань Нюгын һу һаалиин фермэ аймаг соогоошье бараг һайн тоотой байһан юм. Хэды жэлэй саана халдбарита үбшэн бии болоод, үнеэдынь үгы хэгдэһэн байгаа. Мүнөө эндэ шэнэ хашараг, гунжад асарагдаад, фермэ шэнээр эмхидхэгдэжэ байна. Тиимэнээ үнеэдэйнь һу шэмэ үшөөл багашаг. 200 үнеэдһээ удэрэй 1000 килограмм һүн абтана. Абаһан сагаан эдеэгээ байра дээрэнь буйлуулдаг сепараторна пункттай боложо байнабди. Ерэхэ үбэлжэлгын үедэ үнеэд, гунжадаа һайнаар эдеэлүүлжэ, дулаан байрада байлгажа, һу һаалиие дээшэлүүлхын түлөө оролдохо зон аабзабди даа.

Тобшолон хэлэхэдэ, түбхын түрүүн малай байрануудые, хашаа хорёо, малшадай гэрүүдыешье саг соонь һайса дулаалжа, эаһажа шадаа һаа, үбһэ тэжээлэй бага зэргэ дутамаг энэ үбэлжэлгыешье муу бэшээр дабаха, түл түрэсэ һайнаар абаха арга боломжо манайда бии. Мүнөө бүхы малай хүсэ шадал һайн, тарган. Үбэлэй шанга хүйтэн болотор тэдэмнай үшөөл һайн болохо зэргэтэй.

А. ГОМБОЕВ,
Зэдын аймагай Борьёогой совхозой Нюгын отделениие эрхилэгшэ.

ҺАРЬДАГТА—ОЛЗОТОЙ, ОМОГТОЙ

Нютагайм хүн — Ринчин Базарович Гончиков—62 наһатай, ажалай 2-дохи группын инвалид юм. Гэбэшье хүл, гарни үбдэнэ гээд, гертээ налагай намхан һуушоогүй, хүүгэдээ дахуулжа, малай хойноһоо ябаһаар даа.

Наһанайнь нүхэр — Санжай-Ханда Гармаевна Доржиева—олон үхибүүдэй эхэ. Гайхалтайнь гэхэдэ, мүнөө үбгэнэйнгөө үхибүүдтэйгээ суг Холтоһон гэжэ газарта малдаа эдюулхэ үбһэ нөөсэлжэ абажа байхадань, энэ эрэлхэг эхэнэр гансаараа һарьдагта — Һонгинотын-Маариитада 120 толгой хашарагаа хаража үлөө. Тойроод—ой тайга, баабгай, шоно... Дүрбэ-табан модонойл зайда адуушад, Сагаан-Мориной малшад байрланхай.

Энэ бүлэ анхан адуунда хүдэлнэн, энэ талаар айхабтар дүршэлтэй болоһон юм. Ринчин Базарович өөрөө адуунай нилээн томо байра, мүн хүнэй байха ёһотойхон лэ гэр барла һэн. Жэл бүри олон унагадые абажа, магтаалтай, һайшаалтай ябаа.

Ажалша хүн анханайнгаа абари зан огто алдадаггүй гэжэ үнэн зүб ха юм даа. Өөрөө алдахагүйһөө гадна хүүгэдтээ дамжуулдаг, томоотой түбшэн зангаараа үльгэр жэшээ болодог гээшэ. Эрдэм, Аркадий, Бато-Жаргал хүбүүдэйнь, Дарима, Баля басагадайнь үбһэн дээрэ ажаллажа байхые хараад, һайхашаагаал һэм.

Мүнөө «Далахай» гэһэн бага предприятн үмсын байдалда орохо аргаяа бэдэрнэ. Байн-байн малай гүүртэнүүдтэ хүдэлэгшэд ажахынгаа малые үмсын зөөри болгожо, саашанхи ажалаа ябуулха юм. Мүнөөнһөө өөрсэ янзын бэлэдхэл хэгдэнэ гээшэ. Энээниие Гончиковтоной бүлэ һайн ойлгоно, тиимэнээл хаба шадалаа хамтаараа туршана.

Эртүүр Далахайгаар мүндэр, саһан ороо Бусадһаа саһанхай малаа адуулжа байһан Санжай-Ханда Гармаевнада хэды бэрхэтэй байгааб даа. Теэдшье мүндэр сабшалангай ногоо, зеленко унагаагаа, гар хажуураар лэ оныень оложо сабшаагүйдэ бүтэсэгүй. Август һарын һүүл багаар минии тэрээгүүр ябахада, энэ гэр бүлынхид 200 центнер үбһэ бэлэдхэнхэй, бухалланхай байгаа.

Үшөөшье 150—200-е бэлдэхээр хараатай һэн. Тиихэдээ өөһэдынгөө бэлэдхэһэн тэжээлээр харуулһалдаг малаа гүйсэд хангаха. Ехэл һайн гээшэ. Бүхы юумые сагай бэрхэ дээрэ тохожорхёод лэ, үлдагшаа алхам хэнгүй һуудаг зон байдаг. Харин хэхэ гэһэн хүн яагаашье һаа хээд, бүтээгээд лэ, юумэн болгоод лэ байдаг шуу.

Эдэнэрэй ажалые хаража урмашаһанаа, сэдьхэлдээ баясаһанаа хубаалдаха гээд лэ эдээхэн мүрнүүдые бэшэбэб. Үшөөл олзотой, үшөөл омогтой ажаһуур лэ даа, ажалша энэ бүлэ.

Б. ГАРМАЕВ,
ажалай, дайнай ветеран.
Захааминай аймаг.

ХИЛЫН СААНАҺАА АСАРНА

«Скотимпортын» Хэрэнэй конторын худэлмэрилэгшэд мүнөө гурбадахи недэлиеэ хилын саанаһаа мал худалдан абаха ажалаа эрхилжэ байнхай. Россин правительствын байгша ондо хэрэгтэй болохо валюта (мүнгэ) оройшог үгэһэн дээрэһээнь тус конторын коллектив энэ худэлмэреэ һая эхилээ. Монгол ороноо мүнөө жэлдэ 10 мянган тонно амидын шэгнүүртэй мал асарагдаха ёһотой.

Хуршэнэрнай эды толгой мал манда хэлсээнэй ёһоор худалданхай юм. Зүгөөр тэдэниие бултыень худалдажа абаха мүнгэн зөөри үгтөөгүй.

Эрхүүгэй область Монголой эблэлтэй андалдаагаар мал худалдажа абаха туйхай хэлсээ баталжа шадаба. Иимэ аргаар тэндэһээ 14 мянган тонно соляркын орондо 5660 тонно амидын шэгнүүртэй мал худалдан абтаха болсо. Энэ худэлмэреэ тэдэнэр ноябриин 4 болотор дүүргэхээр хараална.

В. ТУЛАЕВ.
Түнхэнэй район.

СНГ: тобшо һонинууд

МОСКВА. Россин Европодохи дайдын хойто хубида һаянай хүйтэржэ, зарим областнуудта 9 градус болоһон байгаа.

Россин зарим колхоз, совхозуудай эзэн буса, нобшо байһанһаа уламжалан, нилээн ехэ талмай дээрэхи ороохон, наран сэсэг, саахарай свекло, хартаабха ба овощ хуряагдаагүй байнаниинь харамтай. Хэрбээ ороохото, мүн техническэ ургамалнуудта хүйтэнэй аймшагтай бэшэ һаань, хүлдэд гэһэн хартаабха, овощ эдеэ хоолдо хэрэглэхын аргагүй, гаксал крахмал гү, али спирт болгожо болохо ха юм.

Мүнөө жэлдэ ургаса хурлалга юундэ үшөө һаатааб гэбэл, хартаабха, морхооб, капуста гэхэ мэтын эгээл ехэ ажалтай ургамалнуудые хуряалгада туһалхамнай гэжэ хотын хүн зоной дурадхахада, олохон колхоз, совхозууд зүбшөөгөөгүй бшуу. Һайн олзо доход абаха аргатай байгаад, хэдэн арбаад тонно ургасаяа юундэ һалгааба гээшэбибди гэжэ тэдэнэр һанаа һэн. Зүгөөр юуншье бүтөөгүй. Зарим нютаг зүбшөөһэн ажахынууд шадажа гараа. Ажахынуудта уригдаһан хүнүүдшье өөһэдтөө хэрэгтэй овощ суглуулжа абаа.

СЫКТЫВКАР. Россин доторoо эгээ түрүүлэн Коми Республикада 1992 оной ноябриин 1-нээ бюджетнэ бүхы һалбаринуудай хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай түлбэрнин ниитэ нэгэн тариф хэрэглэдэхэ болоо. Республикын Министрнүүдэй Соведэй тусхай заседани дээрэ нимэ шиидхэбэри абтаа һэн.

Россин Федерациин правительстватай зүбшэн хэлсэһэнэй ёһоор, энэ республикада ниитэ нэгэн тариф туршагдаха юм. Коми Республикын 100-гаад мянган хүдэлмэрилэгшэдтэ ажалай түлбэрнин шэнэ гурим хабаатай. Тэрэнние бэелүүлхын тулада мүнөө жэлэй үлөөшэ хоёр һарада 2 миллиардһаа дээшэ түхэриг нэмэхэ хэрэгтэй болохо.

Россин бюджедһээ салингайнь түлэгдэдэг хүдэлмэрилэгшэдтэ федеральна бюджедһээ мүнгэн зөөри нэмэжэ һомолхоор хараалагдана. Нютагуудта мүнгэн зөөри алмажа, гаргашанууде баа болгожо, мүн бюджедһээ гуудта газар хүрэжэ эхилээ. Огородой эдэ ургамалнуудые хуряажа абахын тулада түлишэ-тоһодолгын материалда, транспортда ехэ гаргаша хэрэгтэй болохонь. Харин томо хото городуудай хүн зоние, студентнүүд болон һурагшадые, армини ба флодой сэрэгшэдые урижа, суглуулһан ургасынгаа зарим хубине өөртөө абахыень гадуурхи элдэб жасануудһаа нэмэлтэ мүнгэнэй гол хубинь абтаха юм.

ТАМБОВ. Шэрэ будагай Котовско заводой коллектив мүнөө хүдөө ажахын нүхэсэл болгон хубилгагдаһан «Путь к коммунизму» колхозтой үнинэй харилсаатай байһанайнгаа ашаар ажалгүй болоогүй.

Гол үйлэдбэри дээрээ ажалгүй үлэһэн хэдэн арбаад эрэшүүл ба эхэнэрнүүд урдандаа шефтээ абаһан ажахыдаа саахарай свекло хуряалсажа байнхай. Нигаань юуб гэхэдэ, завод ба нүхэсэл хоёрой хоорондо алишье таладань ашаг үрэтэйгөөр баталагдаһан хэлсээн болоно. Тиигэжэ захилнуудай үсөөн болоһон дээрэһээ саг зуура ажалгүй үлэһэн хүдэлмэришэд мүнгэ олохо ба үбэлдөө эдихэ хоолоо абаха болоно бшуу. Хүдэлмэришэдөө үсөөрүүлхэ баатай болоһон Тамбовой хэдэн арбаад предприятинуud ажахынуудтай нимэ хэлсээнүүдые баталанхай.

КУРГАН. Урданай Советскэ Союзай урда зүгэй республикануудһаа тэрьедэгшэдые сибирягууд үгтан абахаар бэлэн болонхой. Тэрьедэгшэдтэй түрүүшын эшелон Курганда хүрэжэ ерээ. Областийн захиргаанай гулвэгай дэргэдэ эмхидхэгдэнэн тэрьедэгшэдые үгтан абаха тусгаар штаб хүдэлнэ. Ерэгшэд пионернүүдэй хото шадархи лагерьнуудта, профилакториинуудта, амаралтын баазануудта байрлаха юм. Эдеэ хоолой зүйлнүүд хүсэд хүрэхөөр нөөсэлгдэнхэй. Тэрьедэгшэдые медицинын, ажаһуудалай эрилтэ хэрэглэмжын талаар хангаха, ажалда оруулха асуудалнууд шиидхэгдэнэ.

РУБЦОВСК. Алтай дээрэхи холдингово түрүүшын компани — урданай «Алтай-

ХАМГААЛХА ЗОРИЛГОТОЙБДИ

...н түрэмнай экономикын эр...бөөр, адли тогшо ашаг үрэ...р хүргэхэнhоо, оршон тойрон...гаалиннгаа баялигые гамнан...хэрэглэхэнhээмнай боложо. Бай...далаймнай үнэн бузарлагдажа ...лнhөөр.

...ийн түрүүшын социалис гүрэн ...ай ороной 30 жилэй тур... Байгалые хамгаалха талаар хэ...ндолго гаргаашье hаань, ...гэжэ сэгнэгдэхээр ажал огто ...үй гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. ...далай дээрэ, тэрэнэй оршон...логическа гэжэ усал болохоёо ...гэжэ хэлэхын аргагүй. Юуб гэ... Россин Науканнуудай акаде...Сибириин отделениин Лимно...ка институдай хүдэлмэрилег... Байгалай алиньe захадахи уна ...хэдэнь, сэбэр, шанарынь эр...бэ. Тингэжэ Байгалай үнэн ...хэдэ тогтоогдоhон уудаг уна...нарай хэмжээнhээ холо hайн ...мүүлэгдээ.

...ые хамгаалха программа ур...рэхи нөёдой захиралтаар бее...одог, энэ хэрэгтэ түбhөө мүн...мологдоно, ехэнхи ушарта ...нглагдангүй үлэшэдэг байhан ...дэжэ. Жишээлхэдэ, 70-аад ...hүүл багаар БАМ-ай Буряа...стота байгаали хамгаалгын ...домологдоhон мүнгэнэй орой...-ий процентыь ашаглагдаа ...рти, правительствын Байгал ...ушаа гаргаhан нэгэшье тог...ЮСР, 1971, 1977, 1987 онуу...сад бэелүүлэгдээгүй, хубхай ...дарhан болоод үлэшэнхэй. ...мүнөө манай республика ...харилсаанай оршондо ажа...ын тула, тэрэнэй алаабхинууд ...н түрүүн байгаалиингаа бай...гэжэ болоно. Газарай баялин...таха зорилготой хамтын пред...ууд эршэмтэйгээр байгуулаг...лэнхэй. Хүнэй hэжэглэмээр ...приятинуудай түлөөлэгшэд ...арга мөхөөр ажамидарха, ...ожо бугын эбэр, үрэhэ, баабу...hаа, эм домдо сродог үнэтэ ...суглуулха үнэмшэл...ое абажа хэрэглэнэ. Тинхэдэ ...дхогшэд Байгалай эрьедэ...ай тайга сабшахаар бэлэн. ...шумар бэрхэшүүл» тусхай ...тусэбиьегүй дад, наигин ...эрьедэ долхэйн алиньe заха...haа аяншалагшадые угтахаар бэлдэнэ хэбэртэй. Тинхэдэ хэдэн бага предприятинууд Байгалай үные хилын саана худалдажа, олзо олохо хусэлтэй элдэб худэлмэри ябуулна. Эдэ бүхы хомхэй, харша нэшэнуудаа орхёогүй hаамнаи, дэлхэйн эгээн сэбэр үнэн шанараа алдаха болоно бшуу. Юуб гэхэдэ, элдэбын эдэ бага предприятинууд үйлэдбэриеэ химическэ, биологическа, бактериологическа болон бусад талаhаань хинан шалгажа огто шадахагүй байна ха юм.

Байгаали хамгаалгын албан зургаанууд, инспекцинүүд үсоэн, эндэ тэндэ оршодог, материально-техническэ баазынгаа hула хадань оршон тойронхи байгаалиия горитой hайнаар, хэм хэмжээн соснь аршалха, хамгаалха баhал шадалгүй.

Тинмэhээ энэ ушарта Байгалые хамгаалха талаар шиидхэгдээгүй асуудалые шэнжэлхэ гээшэ мүнөөдэрэй шухала асуудалнуудай нэгэн болоод байна. Мүнөө эрдэмтэдэй саг зуурын коллектив нимэ зорилгые урдаа хараалан, Байгал далаин оршондохи байгаалинин баялгые хамгаалха, зүбөөр хэрэглэхэ талаар тусхай программын проект зохёоно. Тэдэнэй байгаалинин баялиг хэрэглэлгые hайнаруулха талаар хараагдаhан бүхэдэлхэй шэглэлнээ, Байгалай, тэрэнэй оршон тойронхи байгаалинин онсо илгааhаа, Россин болон Буряад ороной дэлгүүрэй экономикодо шэлжэн орожо байhан үеhөө үндэhэлэн энэ программаяа зохёоно.

Бузарлагдаhан гол, мүрэнүүд Байгал далайда шудхан ородог гэжэ мэдэжэ. Байгаалиин (естественнэ) бузарта Байгал далай дадажа, өөрөө сэбэрлэжэ hурааhан гэхэдэ болохо. Теэд hүүлэй үедэ тэрэнэй үнанда харша бусад бодосууд ороно. Нимэ бузарта далайн амитад, ургамалнуудай дадахань ехэл хүшэр. Энэл хэбээрээ далайн Сузарлагдажа байгаа hаань, тэрэнние ерээдүйдэ гэнэ усал хүлеэжэ магадгүй.

Буряадай байгаалиин баялигые хэрэглэлгэ бүхы Сибириин хизаар, областнуудайхиhаа онсо иглаагүй. Сибирь хадаа Россин Федерацин экономическа талаараа хүргэнги райнуудые түүхэй эдээр хангадаг үүрэгтэй. Эндэhээ промышленна болон худөө ажахын объектнүүд байгаалида муу нүлөө үзүүлнэ. Жишээлхэдэ, дулаасуулгын станциннууд, котельнэнүүд, шанаржуулгын фабриканууд, ашаглта малтамалнуудай нэмэл уурхайнуудгэхэ мэтэ агаар, уhа модыемнай ямар өхөөр бузарлана гээшэб.

Байгаалиие эзэл хохидолhоонь абархын тула республика дотороо социально-экономическа политика зүб ябуулха гээшэ онсо hуури эзэлнэ.

Мүнөө долгүүрэй оршонгой шэнэ эрхэ байдалтай тааралдуулан, байгаали хамгаалгын шэнэ гурим зохёохо хэрэгтэй. Минии hанахада, байгаали хамгаалха талаар ажал худэлмэри эрхилдэг фермернүүдые дэмжэхэ, тэдхэхэ хэрэгтэй. Тинхэдэ экологическа страховани, биржэ, банкнуудай хайшан гээд байгуулагдодаг, ямар ажал ябуулдаг тухай шудалан үзэхэ, танилсаха шухала.

Байгал шадархи байгаалиин баялигые ашаглалгые гуримшуулха гээшэ тинмэ бэлэн хэрэг бэшэ. Мүнөө энэ талаар ябуулhан ажал худэлмэриимнай дүн хэдэн олон жилэй үнэрhэн хойно харагдаха. Хоёрдохёор, манай эндэхи социально-экономическа хүргэлтын түсэб саг зуурын гэхэ гү, али тэрэ дороо экономическа схэ ашаг үрэ үгэхэ харагаатайгаар зохёогдоhон байна. Гурбадахлар, манай Буряад Республикаhаа гадна, Эрхүүгэй, Шэтын областнууд, Монгол орон Байгал далайда хамаатай. Тинмэhээ эндэхи байгаали хамгаалха, зүбөөр ашаглаха асуудалнуудые хамтаран шиидхэхэ ёhотой болоhобди. Энэ талаар түрүүшын схэ алхам хэгдэнхэй: Шэтын, Эрхүүгэй областнуудай захиргаанай толгойлогшоноо ба Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ Байгалай меморандумда гар табяа. Хамтын программа дотор хараалагдаhан зорилгонуудые бэелүүлхын тула урданайхидал дээрэhээ «мүнгэн» бороо орохогүй, тинмэhээ байгаалиия эгээл түрүүн гаргаша багатайгаар хамгаалха ёhотой болоhобди.

В. ГУЛГОНОВ,
республикын Экологиин болон байгаалиин нөөсэнүүдые ашаглаха талаар комитедэй түрүүлэгшэ.

«Буряад орон—92»

Үдэшэлэн Байгал далай дээрэ.
Б. ЦЫРЕМПИЛОВЭЙ фото.

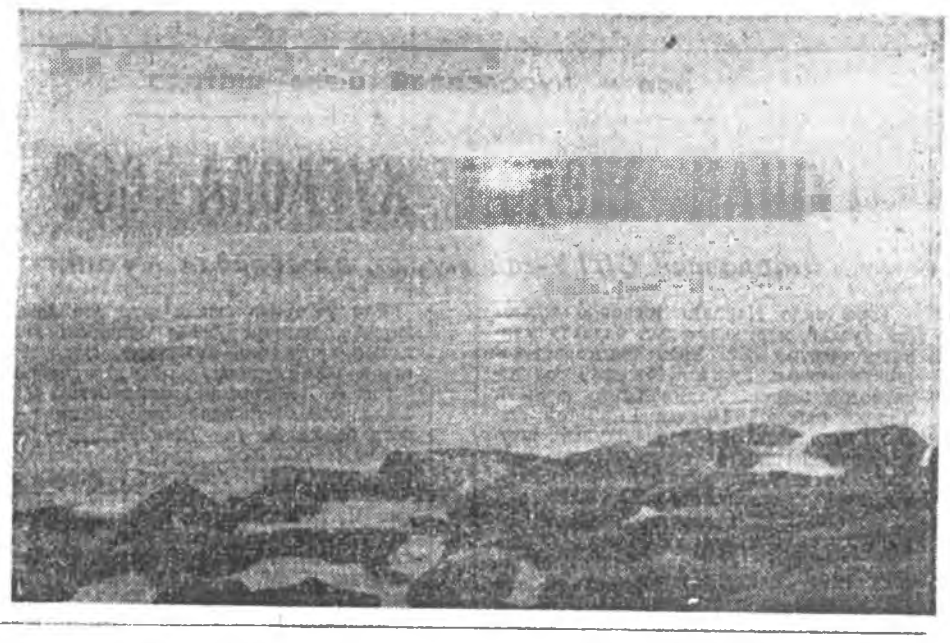

ХЭЖЭНГЫН ТАЙГА ХООhОН БОЛОНХОЙ ЛЭ

«Захааминай тайга захагүй бэшэл», «Яруунын хүбшэ ямар гэхэбта?» гэhэн статьянуудые уншаад байхадаа, түрэл нютагаймаа ой модон юуншье болошоо гээшэб даа, ямар хэлэшэгүй хүндэ үйлэ хубитай байгаа гээшэб гэhэн hанаа бодол эжэлүүдгүй досоомни сүмэ сохин орожо ерээ.

Эхин түрүүн 1936—1937 онуудhаа захалан, манай нютагай ой модон отолгодожо эхилhэн байна.

1990 оной апрель hарада Хэжэнгын аймгүйсэдкомдо Ойн ажахын министерство болон «Забайкаллес» концернын хүтэлбэрилэгшэд, хоёр леспромхозой директорнууд сугларжа, ой модо саашань отолхо тухай зүбшэhэн байгаа. Тинхэдээ 1991 оной январьhаа захалаад, Горхоной леспромхоз болюулха, Хүртэйн леспромхозой түсэб тон бага болгохо гэлсэжэ, протоколдо гараа табиhан байгаа.

Тэрэ хэлсээнинь мартагдажа эхилээ. Мүнөө Горхоной леспромхоз хуша модотой Дабхарай арын модо хэдэн уhа горхоной эхээр отолжо абахаяа бэлдэжэ байнхай. Хүртэйн модо отолгшод манай газар дээрэhээ жэл соо 190 мянган кубометр модо отолдог зандаа. Худан голой эхиндэ хүрэнхэй.

Худан гол гэшэмнай Үдэ голой нэгэ hалаа, Байгал далайн байдалда сэхэ нүлөө үзүүлхэ гол болоно. Мэргэжэлтэдэй тоолоод үзэхэдэ, Хэжэнгын аймаг соо энэ янзаараа модо hалгаабал, 12 жэл болоод, хэрэгсэлэй модон огтолон дуулаха ушартай.

Тэрэл 1990 оной апрельдэ хэлсэхэдээ, отолхо модоёо бага болгохо, отолhон модоёо хюрөөдэгдэмэл материал болон бэшэшье хүндэ хэрэгтэй, үнэ сэнтэй зөөри болгон наймаалха гэлсэhэн байгаабди. Теэд энэ хэлсээн мүнөө хүрэтэр хүнэй хэрэгсээндэ ороогүй, үнөөхил янзаараа модоёо отолhон зандаа байна.

Хүртэйн леспромхоз гаэар дайдымнай модо отолоод, Хэжэнгын зондо юу нэмэри үгэнэб? Гансал бюджедгэ урдань үгэдэг янзаараа багахан нэмэри үгөөд лэ дүүргэнэ. Худөө нютагта фермернүүдэй ажахын хүргэлтэдэ дутэшье ошоогүй. Хэжэнгэдэ баригдажа байhан субаргын барилгаhаа тээ холохон байхань гайхалтай.

Манай республикын ой модоной баялиг бүгэдэ зоной зөөри, гансахан тэрэниие гамгүй отолдог зоной зөөри бэшэ. Тэрэнэй олзобори Буряад Республикын гүрэнэй болон районой мэдэлдэ байха, эхин түрүүн арад зондо туhалха хэрэгтэ ошохо, олзо олохо шадалтай шэнэ предприятинуудай тогтоходо туhалха, мүнөөнэй сагай эрилтээр арад зондо хэрэгтэй ажал өмхидхэхэдэ хэрэгтэй элдэб янзын технологическа хэрэгсэл худалдан абажа, ажалаа шэнээр ябуулгые дэмжэхэ, туhалха байгаа.

Юуб гэхэдэ, леспромхоз гээшэ тон үнинэй бээ олонхой, хуушанай үйлэдбэри гээшэ ааб даа. Хэжэнгын аймагта үргэлжэ модо отолхо хэрэгые болюулжа, багахан, нютагай шанартай участок үлэхэ ёhотой. Энэ дурадхал бүгэдэ зон hайшаажа, дахин-дахин бэшэхэшье байха. Табн гаран жэл соо манай нютагай ой модо мииитэ шахуугаар эдлэhэниинь хүрөө, дахин ургахыень хүлеэхэл болоо.

Энэ асуудал тухандань хүргэхын тула Буряад Республикын Верховно Советэй Экологиин комитедэй депутадууд болон тусхай hалбаринн мэргэжэлтэд дары түргэн ерэжэ, байра дээрэнь үзэхэ, зүб тогтоол абаха уялгатай.

Б. РЫБДЫЛОВ,
Буряад Республикын арадай депутат.

Хэжэнгэ тосхон.

Энэ статьягай гонорар «Буряад үнэн» газетын счёдто оруулхыетнай гуйнаб.

НАМАРАЙ АГНУУРИ

Зунай hүүлшын август hара барагдажа, ангуушадай үнинэй хүлеэhэн намарай эхин сентябрь гараба. Үдэшэ үглөөниинь hэрюухэнышье hаа, үдэртөө дулаан болоно. Уhа голнууд дээрэ hүниндөө манан, үндэр хада уулатай газарта хюруу унана. Хуhа, уляаhанай набшаhан шарлажа, ногоон хагдаржа эхилбэ. Үдэр хоногой үнгэрхэ бүри шара набшаhад олошорно. Үшөө хэдэн хоногой үнгэрхэдэ, уляаhанай набшаhан улайжа, хүри улаан болоод, удаань шарлажа захалха. Нэб-hаб гэhэн hалхи hэбшээн ой модоной hүүлшын гоёолтые таhалжа, хуурай хүнгэн набшаhануудые агаарта үрхирүүлэн тараараа сагынь ингэд лэ дүтэлбэл даа. Сентябрь hарада, модоной набшаhадай шарлан байха үеэр нарата дулаан үдэрнүүд болодог. Энэ хаhада агаар намдуу, тунгалаг байдаг. Огторгой сэлмэг хүхэ, ой модон элдэб үнгэтэ торгоор «хубсалхадал» гэнэ. Ноб ногоон үнгэтэй нарhадай дунда алтан шара намаатай хуhан, ялбар уляаhан холоhоо тон hонирхомоор соохорлон харагдана.

Ой соо хон-жэн, набшаhадай hаршаганан унахаhаа, хаа-яа хүхэ бухын, шинсгалдай шубуухайнуудай абяа гарахаhа ондоо юуншье дуулдахагүйл. Жэгтэй гоёл саг даа, намарай эхин гээшэ. Ёhотойл «алтан намар» гээшэмнай энэ ха юм даа. Эртэ урда сагhаа хойшо манай буряад угсаатан намарай тэнюун зохид, энэ сагые шара набшын үе гү, али «hамгадай халуун» гэжэ дэмы нэрлээгүй байха. Юуб гэхэдэ, энэ үедэ басагад болон эхэнэрнүүд намарай нарандай дулаан элшэ доро игаангаа айраг, аарсаяа бусалгадаг, тогоонойнгоо архи нөрэдэг, гөөхэй, тоhо бүлэдэг, үбэлдөө үмдэхэ гутал хубсаhаяа хадхадаг, оёдог байhан заншалтай. Ород арад энээнине «hамгадай зун» гэлсэдэг.

Мүнөө үедэ дулаан орондоо бусадаг хамаг шубууд ехэл сүлөөгүй: холын аянда зорихынгоо урда тээ ехэ бэлэдхэл хэдэг гээшэ. Алаг туунууд болон олон түрэлэй бишыхан дууша шубуухайнууд hүрэг hүрэгөөрөө суглараад, бусаха үдэр хүрэтэрөө эдеэ хоол бэдэрнэ. Шубууд дальбараануудаа холын аян замда бэлдэжэ, дахуулан нинидхүүлжэ hургана. Эгээл түрүүшээр хорхой шумуул тэжээлтэй шубууд: хараасгай, хухы, гургалдайнууд бусана. Хамагай hүүлдэ нугаhан, галуун болон хун шубууд дулаан орон тээшэ нинидэхэдээ, манай энээгүүр ойро зуура тогтожо хооллодог, амардаг.

Сентябрин 4-нэй үдэшэ голой эрьеэр, нуурнуудые тойроод, хүн зон олоор суглараниай эндэ тэндэ түүдэбшын галнууд ошотоно. Ангуушад нуургануудые түхеэрэн бэлдэнэ. Урда жэлнүүдэй урагшатай, олзотой агнуурн тухай хөөрэлдөөнүүд hүниин тэн болотор үргэнөөр дэлгэрнэ.

«Бурятпромохота» үйлэдбэриин нэгэдэлэй соносхолоор республикымнай дэбисхэр дээрэ уhанда тамардаг шубуудай намарай агнуурн байгша оной сентябриин 5-hаа нээгдээ hэп. Харин сентябриин 5-най үглөөгүүр нарранай гарахаhаа урид, hаа гэрэл орожо байхада, нэ нуурай эүүн эрьедэ шабат буугай дуун хоёр дахин н ершэбэл даа. Энэмнай хада нугаhанай намарай агнуурин эхилhэн тухай за шалта дохёо, тэмдэг ба шоо. Тингэдшье голой эр еэр, нуурнуудые тойроод, бу нуудай hүрэхэнь удангү олошоржо, наранай гарата замханагүй. Үдэшын 8 са багаар, наранай hаяхан х

НАМАРАЙ АГНУУРИ

гэhэн hалхи hэбшээн ой модоной hүүлшын гоёолтые таhалжа, хуурай хүнгэн набшаhануудые агаарта үрхирүүлэн тараараа сагынь ингэд лэ дүтэлбэл даа. Сентябрь hарада, модоной набшаhадай шарлан байха үеэр нарата дулаан үдэрнүүд болодог. Энэ хаhада агаар намдуу, тунгалаг байдаг. Огторгой сэлмэг хүхэ, ой модон элдэб үнгэтэ торгоор «хубсалхадал» гэнэ. Ноб ногоон үнгэтэй нарhадай дунда алтан шара намаатай хуhан, ялбар уляаhан холоhоо тон hонирхомоор соохорлон харагдана.

Ой соо хон-жэн, набшаhадай hаршаганан унахаhаа, хаа-яа хүхэ бухын, шинсгалдай шубуухайнуудай абяа гарахаhа ондоо юуншье дуулдахагүйл. Жэгтэй гоёл саг даа, намарай эхин гээшэ. Ёhотойл «алтан намар» гээшэмнай энэ ха юм даа. Эртэ урда сагhаа хойшо манай буряад угсаатан намарай тэнюун зохид, энэ сагые шара набшын үе гү, али «hамгадай халуун» гэжэ дэмы нэрлээгүй байха. Юуб гэхэдэ, энэ үедэ басагад болон эхэнэрнүүд намарай нарандай дулаан элшэ доро игаангаа айраг, аарсаяа бусалгадаг, тогоонойнгоо архи нөрэдэг, гөөхэй, тоhо бүлэдэг, үбэлдөө үмдэхэ гутал хубсаhаяа хадхадаг, оёдог байhан заншалтай. Ород арад энээнине «hамгадай зун» гэлсэдэг.

Мүнөө үедэ дулаан орондоо бусадаг хамаг шубууд ехэл сүлөөгүй: холын аянда зорихынгоо урда тээ ехэ бэлэдхэл хэдэг гээшэ. Алаг туунууд болон олон түрэлэй бишыхан дууша шубуухайнууд hүрэг hүрэгөөрөө суглараад, бусаха үдэр хүрэтэрөө эдеэ хоол бэдэрнэ. Шубууд дальбараануудаа холын аян замда бэлдэжэ, дахуулан нинидхүүлжэ hургана. Эгээл түрүүшээр хорхой шумуул тэжээлтэй шубууд: хараасгай, хухы, гургалдайнууд бусана. Хамагай hүүлдэ нугаhан, галуун болон хун шубууд дулаан орон тээшэ нинидэхэдээ, манай энээгүүр ойро зуура тогтожо хооллодог, амардаг.

Сентябрин 4-нэй үдэшэ голой эрьеэр, нуурнуудые тойроод, хүн зон олоор суглараниай эндэ тэндэ түүдэбшын галнууд ошотоно. Ангуушад нуургануудые түхеэрэн бэлдэнэ. Урда жэлнүүдэй урагшатай, олзотой агнуурн тухай хөөрэлдөөнүүд hүниин тэн болотор үргэнөөр дэлгэрнэ.

«Бурятпромохота» үйлэдбэриин нэгэдэлэй соносхолоор республикымнай дэбисхэр дээрэ уhанда тамардаг шубуудай намарай агнуурн байгша оной сентябриин 5-hаа нээгдээ hэп. Харин сентябриин 5-най үглөөгүүр нарранай гарахаhаа урид, hаа гэрэл орожо байхада, нэ нуурай эүүн эрьедэ шабат буугай дуун хоёр дахин н ершэбэл даа. Энэмнай хада нугаhанай намарай агнуурин эхилhэн тухай за шалта дохёо, тэмдэг ба шоо. Тингэдшье голой эр еэр, нуурнуудые тойроод, бу нуудай hүрэхэнь удангү олошоржо, наранай гарата замханагүй. Үдэшын 8 са багаар, наранай hаяхан х

Агнуурин түрүүшын үдэрнүүдтэ Улаан-Үдэ хо тын, мүн хүдөө hуурин дай олон тоото хүдэлмэри шэд, алба хаагшад, эвэсэгт хүсэнүүдэй түлөөлэгшэд бо лон пенсионернүүд Сэлэн гын адаг, Хэжэнгын, Бар гажанай, Яруунын аймагуу дай нуурнууд дээрэ нугаhа агнаад, олзотой бусаhан бай на.

Үнэгэнэй, булганай, хэрмэнэй болон hолонгын гүлгэд ехэ боложо, байрлаха газараа эзэлхэеэ түрэлхидөө орхижо, амидаралайнгаа түрүүшын замда гаранхай. Тэдэнэр зунайнгаа богонихон хөөбэри гүбижэ, үбэлэйнгөө нэхы нэмэргэ хэдэрхэнь. Үбэлдөө зэрлиг амитадай эдихэ юумэн хомордожо, тэдэнэр ехэ ядарал үзэдэг, хоohордог, турадаг гээшэ. Тиимэhээ үбэлэйнгөө тэжээл намартаа нөөсэлэн суглуулдаг амитад олон. Хэрмэн модоной гэшүүhэндэ hархяагуудые үлгэжэ хатаадаг. Охотноон шулуунай забhарта элдэб ургамалнуудые хабшуулна. Талын үргэншэ хулгана газар дорохи «амбаар» соогоо ороohоной залаа, ургамалай түмhэ, үндэhэ, бүрсагуудые нөөсэлнэ. Эшээндэ ородог тарбаган, доргон болон баабгайнууд намарай hэрюундэ hайнаар хоолложо, ехээр таргалхые оролдоно.

Гүрөөhэнэй барисаан үнгэржэ, сентябриин гэнгээр бугын дуун эхилдэг. Эдэ ангууд тугалнуудаа бурдаг шэрэнги соо орхижо, дуудадаг газартаа сугларна.

Госпромхоз болон коопзверопромхозуудай ангуушад занга, хабхаануудаа, байрлаха гэрнүүдээ заhана, алирhа, жэмэс түүнэ, хубшын hамар сохино.

Сентябриин 25-да үдэр hүни хоёр тэнсэдэг. Энээнhээ хойшо хүйтэн, бороотой үдэрнүүд олошоржо, заримдаа саhаншье орон байдаг. Энээниие дулаан ороноо бусаха шубуудай зада гэжэ ангуушад нэрлэдэг. Нээрээшье, энэ үедэ галуунууд үдэр, hүнигүй урда зүг, халуун орон тээшэ нинидэг. Хойто зүгhөө саhа, шуурганда туугдаhан шубуудай ерэхэдэ, намарай агнуурн олзотой, нугаhан тарганшье байдаг. Алтан намараймнай түрүүшын агнуурин шэнжэ иимэрхүүл даа.

М. ГЫЛЫКОВ,
биолог-охотовед.

«БУРЯАД ҮНЭН» хүнэй өмнөнэй hүүлээр

ГАНСАЛ ГУЛВААДА ХАНДАХАМНАЙ ҮЛӨӨ

...үедэ оршон тойронхи дайдые хамгаалха асуу...дал Яруунhаа олон статьянуудые «Буряад үнэн» ...лилгодолон байбашье, дээдэ зургаануудай зүг...ка байhан хэмлэгүүд харагдангүй. Тэрэ бэ...ондо мянга тингаад лэ үнгэржэл байнаб. Хэн бо...ой дээрэнь харюу үгэхэ байгаа? «Забайкаллес» ...ын нэгэ hалбари болодог Тужын леспромхоз ма...ада» колхозой дэбисхэр дээрэ илангаяа ехэ хо...ой хэдэг предприяти болонхой юм. Жишээнь, ...ой. Хухюурай-Эбэр, Шара-Тала хүрэтэр ой ...аад, мүнөө үедэ Маарагта оодэ, Нохони, Түр...ер модо бэлэдхожэ, шэрэжэ хэдэн жэлэй эхи...ын худалаяа сагта ехэ бэрхэ шадамараар хэ...дура зоргоороо аашалалдажа байhан «Забай...концернын ударидагшадай аашьень болюулхаа...ыг гү? Тэдэ бүхы арад зоной баялиг болохо ой ...ашье зүбшоолгүйгөөр хари гүрэн—Япондо үү...100 гаран «Тойота» хүнгэн машина асаржа, ...нуудтаа болоод, ноёд hайдайнгаа дунда хубаа...ыг дуулдагша.

...ынгэр абтаад, хэдыгээр бее бээдээ худалдаа, ...м. Хэн мэдэнэб. Ямар ушарhаа тэдэ арадай ...лиаа наймаа хэжэ, өөhэдынгөө хангажа, бая...ы өрхэтэй болооб. Хамтын зөөри гээшэ арад ...ушада хэрэглэгдэхэ байгаа. Энэ асуудалаар ...ратура hонирходог юм гү?

...ай республикын прокурор нүхэр Покацка...ой модо отолхо үедөө, энэ модо бэлдээ...ашье үргажа байhан залуу мододые—саг...машина трактораар гам хайрагүй даруул...ыг гэшэб?

...ын засhарай багаханууд гол горход хатаа, ...ад үсөөроо. Хуушандаа буряад айлнуудаа зу...гэр соо оронжо үндэгэлдэг хараасгай шубуунай ...ь хомор болошоо, хүхэ сүгсэгэ болоод галуун ...шубууд баhал үсөөроо. Туун, турлаагуудшье ...ю. Эдэ бүгэдэ, үбгэд, хүгшэдэй хэлсэдэгэй ...аалинй бузарлагдаhан, агаарай муудаhан дээ...но. Энэньшье зүйтэй байна.

...ин ба агаарай бузарлагдаhан, муудаhан ту...hадаа манай Яруунада тогтожо байhан Озерно ...предприяти тухай hанамжалуудые, асуудал...нүүдтэ толилогдодог. Ушар нимэhээ манда ...асуудалнууд гарана.

...бинат хаанаhаа узууртай, хэнэй тогтоолоор ...байгаа юм?

...жа абтаhан олон үнгэтэ металлай манай Бу...блинада, арад зондо хэды шэнэзэн ашаг үрэ...тально-экономическа байдалыемнай ямар хэм...ааруулха предприяти болоноб?

...ад зон энэн тухай юуншье мэдэнэгүйбди. Тү...ийгдhэн статьянуудай ёhоор энэ РОК гээ...ийн сагта бүхы байгаалида аюултай, арад ...ын эрхэ байдалда туйлай ехэ хоро хүргэхэ ...ын болоно. Энэ комбинат гээшые барижа эхил...үүн, эрдэмэй шинжэлгэ, шалгалта (экспертнээ) ...ом гү, али үгы гү? Бидэ, яруунынхид, баhал ...юушье мэдэнэгүйбди.

...ын бүхы байгаали болоод амиды амитан бу...тай, хоротой байха hаань, тэрэ барилгые да...оргсоохо шиидхэбэри абаха хэрэгтэй болоно ...ыг.

...ргсагдаhан асуудалнуудаар манай Яруунын дэ...ын ушаржа байhан хэрэгүүд хадань бодото ...ынь сохихо хэмжээ абахые бидэ Яруунынгаа ...цырсижаповта ханданабди.

Р. ЭРДЫНЕЕВ,
...публикын соёлой габьлата худэлмэрилэгшэ.
Ц-Е. ЦЫРЕНОВ,
ажалай ветеран.

ӨӨРЫН ЭЗЭН ХЭРЭГТЭЙ

«Правда Бурятии» газетын октябриин 15-най номерто «Таихой тосхон шадарhаа барилгын материал худалданабди» гэhэн соносхол олоной анхарал татаба. Юуб гэхэдэ, тус соносхол соо 3,0 мянган кубометр отолгодохо модоной дунда 700 кубометр хуша худалдагдаха гэhэн мэдээсэл хүн бүхэнэй дуса гутаана.

Нимэ соносхол уншаhанай удаа Байгаали хамгаалха бүхэроссин бүлгэмэй республиканска советэй президиумэй мэргэжэлтэ В. С. Неустроевтой хөөрэлдэжэ мэдэхэдэ, Вениамин Семенович нинжэ харюусаба: «Юуб лэ асуудалаар нонирхоёт. Энэ мэдээсэл тухай Тасанскый районой Байгаали хамгаалха бүлгэмэл түрүүлэгшэ Г. Д. Гончаровтой хөөрэлдэхэ гэжэ, сонжо ядаад нуудаа. — Манай заповедниг...ын байгаалида хэн нигэжэ хандаха болоо юм. Шалгажа, нанын үдэрнүүдтэ эзэн сноор хэжэжэ ошохабди, — гэжэ Тасанскый захиргаа...ын гуулга А. С. Гурулев харюусана.

В. ЦЫРЕМПИЛОВ.

БАРИСААТАЙ БАЙЯЛ—БАЯР АБАХАЯА...

АЖАХЫН ХЭРЭГ ЭРХИЛЭГШЫН ҮГҮҮЛЭЛ-УЯНГА

Ехэ-Кунелей гэhэн шэмээшэгүүдэй hуурин... Зунай эхин хаhа hэн. Халуун наран, нэгшысэ hалбарhан урамал ногоон, үшөө боргоhо шумуул hиниалдан угтаба.

Мойhон, яблони сэсэгтэ гүбинхэй, уляаhан модонhоо сайан мэтэ сагаан хөөбэри хвидэн нинидэнэ. Гэрэй сонхоhоо эдэ бүгэдэ эли харагдана. Тээ саана түглыhэн ой модондо хүхын дуунай абяан арай дуулдахадал гэнэ.

Гэртээшье hууха тэсэбэрим hалажа, хэды халууншье hаань, Куналейкэ голой эхин тээшэ шэглэбэб.

Харгын захаар ургаhан сагаан хуhад урин урилгыгаар утган Сайба. Ногоон шэмэгынь үзэмжэтэй, юрэдөөл, үhэеэ буржылган гоёhон сэмсэгэр дангинануудтал адли ха. Набша намаагайнь хоорондуур сэнхир хүхэ огторгой ялабхин харагдана.

— Амар мэндэ, хуhануудни!—гэхэдэм, үндэр жэбжэгэр хуhанууд харюудань набша намаагаараа hарганалдан шуулдаhаба. Хадамда үгтэхээ сайhан шэмээшэг Сасагадшуу...

Тиин гэнэ бүри хажуудаханам: «Ку-ку!»—гэhэн абяан дуулдаадхиба. Сагай ябаса тооложо байhандал. Үгышье hаа, hаhа. Гуша гагатар тоолоод орхижорхибоб: «Үлүү ехэ үбгэрэрөө, улгэ hалга болотороо ажаhуугаад ялай... Тэздиье хүхын доигодолгоор hаhа тоолохо гээшэ худал ааб даа.

...Энэ домог холын эхитэй. Аха дүү хоёр эхэ, эсэгын харуулhагүй, үншэн үлэhэн балай. Томохон болоходоо ахань сэбэрхэн hайхан, гоё дүүдээ дурлашаба. Нимэ гэрлэлгэhээ жаргал хүлеэлтэгүй гэжэ hанатайшуул хорижо ядаба. Тоод залуу хоёр үгыень дуулабагүй. Хахад жэл, жэл hайн hуубад. Яков полидо ажаллана, дүүхэн-hамганинь гэр тойронгоо үлэхэ.

Гэбэшье удангүй гэрэйнь урда тээ залуу башан харсага ерэдэг боложо, таашаа-ха юм. Хараад үзэел даа. Hая болотор Аха нютаг баяи дэлгэр дайда байhан юм гэжэ үндэр hанатайшуул хөөрэлдэдэг hэн. Тэмээнхалюунhаа бэшэшье, мүнөо сагта үгы болошоhон амитад байдаг байгаа. Манай шэмэрүүн хадалиг нютагта зээрэнгүүд орожо ерэдэг байгаа гэжэ ой ухаандамнишье ородоггүй hэн. Үнэн дээрээ, эдэ гүбиин гүрөөлнүүд улаан тооhо татаад, хэдэн зуун тоотой hүрэгөөр Оботын, Хужарай, Монголжоной талануудта орожо ерэдэг байhан юм байна. Эдэ холоhоо нүүдэлээр ябаhан амитадые дайража болохогүй гэhэн hайн hайхан заншал тэрэ үеын ахынхидта байгаа.

Аргали томо зэрлиг хусанууд Ахада 50-аад онууд болотор ушардэг байгаа гэжэ Бурладай Улаанаар hайхан үгэнүүдые hамгандань хэлдэг болобо. Ямар эхэнэртэ hайшаагдахагүйб даа. Үнэн дээрээ энэ нашан харсагань ёhотойл шүдхэр сайгаа бшуу. Могилевщинын ой модоор хара хусэтэ ада шүдхэр урдандаа элбэг байhан юм гэлсэгшэ.

Hамгамни намдаа муу hанахай гэжэ Яков hүүлэй hүүлдэ ойлгоод, асуулта хэбэ. Ехэзр хашуулхадаа, яажашье ядахадаа, hамганиинь нюуса hалихай ябадал тухайгаа хөөрэхэ баатай болоо hэн. Тинхэдэнь Яков хоёр аяга стол дээрэ табижа, нигэжэ үгүүлбэ:

— Нэгэ аягадань намайе хайрлажа нулимсаяа дуhаа, нүгөедэдэнь шүдхэрые hанажа.

Гурбан үдэр, гурбан hүни hамганинь үйлаба. Үбгэндөө гэжэ hанажа үйлаhан аягынь оёоршье халхалагдаагүй, харин шүдхэрые шаналжа, дурсажа, нулимсаяа дуhаahан аягань халима дүүрэшэнхэй байба.

— Намда дурагүй хадаш ном соо бэшээтэй байхыень уншаа ёhотойт.

1970-аад онууд болотор Ахын hарьдаг уулануудаар хойто зүгэй зэрлиг ороонууд зуу гаратар тоотой hүрэгүүдээр ябадаг байhан. Үбэлэй хүйтэн үдэртэ ороонуудай hүрэг дээрэ дулаан агаар дүлэтэжэ байдаг hэн гэжэ хараhан хүнүүд хөөрэдэг. Эгээл тэрэ 70-аад онуудай эхээр аймагта госпромхоз эмхидхэгдээ hэн. Энэ эмхи зургаанай ангуушад вертолёдоор нинидэжэ, ороонуудые буудажа эхилээ hэн. Хэдэн олон тоотой ороонуудай hүрэг дээрэ вертолёдоо агаарта байлгаад буудахадань, таба-арбан ороонууд дороо унаад, 30—40 ороонууд шуhаар харгылжа тарашадаг hэн гэжэ нюдөөрөө харахан хүнүүд хөөрэдэг. Алуулhан ороонууд мяхан боложо, шархатаhануудынь хэндэшье зөөри болонгүй хосоржо, амиды үлэhэниинь доёжо, холын дайда руу тэрьелжэ арилаа бэлэй. Олон жэлнүүд соо Ахада ороонууд үгы болошоhон байhанаа, hаяын жэлнүүдтэ табаарбан тоото hүрэгүүд эндэ тэндэ, хаа-яа харагдаха болоо гэжэ дуулдагша.

Хэдышье хүндэ хүшэр байдалай тохёолдобошье, Ахын байгаали тэсэжэл байна. Энэ багахан олтирог мэтэ газар дээрэ хоморой амитад үшөөшье амидарhаар. Эдэ ямар амитад бэ гэхэдэ, Ураскоорондын Улаан ном соо бэшээтэй эрбэд (снежный барс), хойлог (алтайский улар), сүүбэри шоно (красный волк). Тиихэдэ хада уулаар, хабсагай байсануудаар тэхэ, ямаанууд багахан hүрэгүүдээр ябаhан зандаа. Эдэ амитад баhал Буряад ороной Улаан ном соо оруулагданхай.

Ан амитадhаа гадна Ахада хомор, гансал энэ газарта ургадаг, эмтэй домтой ургамалнууд бии. Олон янзын аршаан булагууд тухай хэлэхэ болоо hаа, тусгаар статья бэшэхээр болоно.

Ахын байгаалиие ямар аргаар аршалжа, хамгаалжа ургажа ябаhан, мүн ерээдүй үеын хүнүүдтэ энэл зандань дамжуулха гээшэб? Хэрбээ тусхай хэмжээ абаагүй hаа, юумэн бүтэхэгүй хаш. Ахын хүтэлбэрилэгшэд энэ асуудалые анхарха ёhотой.

Ахын аймагые национальна парк болгохо асуудал хожомдоогүй. Манай республикын эрдэмтэд, эмхи зургаанууд, хүтэлбэрилэгшэд, нинтын түлөөлэгшэд хэлээшыемни дэмжэхэ бээ гэжэ найданаб.

К. ТУЛУЕВ.

Уншагша асуудал табина

Энэ дэлхэй дээрэ балай дайрагдажа, бузарлагдажа үрдеэгүй Зүүн Саланай үзэсхэлэнтэ гоё hайхан байгаалиие, эндэ

Эрдэм һураалсалай шэнэ шатада

ГУШАН ЖЭЛЭЙ ХУГАСАА СОО

Нарһатын СПТУ-гай түүхэ, ажабайдал тухай,

1962 ондо Нарһата тосхондо хүдөөгэй тусхай мэргэжэлтэдые бэлдэхэ училищи нээгдээ һэн. Эндэ тракторист-машинистнүүдые һургаха, бэлдэхэ гол зорилготой байгаа. Харин хойто жэлынь Хориин районой 19-дэхи ГПТУ-гай филиал эндэ нээгдэжэ, дархашуулые, штукатур-шэрдэгшэдые һургажа эхилээ һэн. Эндэ Улаан-Удын хүүгэдэй байшангай үхибүүд эльгээгдээ бэлэй.

Мэргэжэлтэд һургуулияа дүүргээд, республика доторхи ажахынуудта эльгээгдэгшэ һэн. 1964 ондо бүхы факультедуудынь нэгэдэжэ, Нарһатын 6-дахи СПТУ дахинаа хэшээлээ эхилээ бэлэй. Эндэ түрүүшын директор Даба Цыденович Нимаев томилогдожо, энэ училищиин материально-техническэ үндэһэ һуури бэхижүүлжэ эхилээ һэн.

Тэрэ үедэ һурагшанарай хамтын байрада комендантаар хүдэлжэ ябаһан Галина Жамьяновна Намсараева иигэжэ хөөрөө һэн:

— Даба Цыденович Нимаевай манай училищиин бии болголгодо оруулһан хубита, ажалынь хадаа тон ехэ юм. Журам, харюусалга гээшэ ехэ хатуу байгаа. Хамтын байра соо зуугаад үхибүүд байгша һэн. Багшанар, мастернууд хэшээлэй һүүлээр ажал хэгшэ һэн. Хэшээлнүүд олонхи ушарта газаа үнгэргэдэг байгаа. Класс, кабинет, гараж, автодром, хамтын байра, эдэнэй гэр, кочегарка—эдэ бүлта училищиин коллективэй хүсөөр бодхоогдоһон юм. Хара ажал хэдэг хүдэлмэришэд гэжэ байгаагүй. Үдэр, һүнигүй Даба Цыденович ажаллажал ябагша һэн.

Үншэн үхибүүдэй байраһаа Улаан Удэһөө ерэһэн һурагшад унтаха орон гүй байгаа, үдэр һүни бүри хамтын байра соо хүмүүжүүлгын ажал ябуулагдадаг һэн. Мастернууд багшанар һүниндөө дежурладаг байгаа. Олохон мэргэжэлтэд энэ гушан жэл соо урган гараа, мүнөө үндэр наһатай болонхойшье һаа, эндэ һураһан тухайгаа омогорхон хөөрэлдэдэг юм.

Хорёод жэлдэ багшалһан РСФСР-эй профтех-һуралсалай габьяата багша, Хүндэлэлэй орденто Надежда Андреевна Рыбко нигэжэ тэмдэглээ һэн:

— Владимир Иванович Рыбко нүхэртээ 1962 ондо Нарһата нүүжэ ерээ һэмди. Тэрэ үедэ директорээр хүдэлжэ ябаһан нүхэр Раднаев Кабанскын райондо, Шергинскэ МТС-дэ хүдэлжэ байхадамнай, урижа асараа һэн. Манай Нарһатын училищида амаралтада гаратараа хүдэлөө.

Дайнай дүлэ дабажа гараһан намда хүндэ хүшэр байдал түрүүшынхээ ушараа бэшэ. Минии нүхэр Владимир 1979 он болотор хүдэлөө һэн. Хүндэ үбшэндэ дайрагдажа, наһа бараа. Бүхы хүндэ хүшэр ажал манай багшанар, мастеннууд дабажа гараа. Өөрымнай гараар бүтээгдэнэн һуралсалай байшангууд, мастерскойнууд мүнөө байһан зандаа, жэл бүхэндэ һурагшадые уттажа байхадань, досоомни баяр түрэдэг юм. 1971 ондо яһалашье ехэ баяр болоһон юм. Юундэб гэхэдэ, манай училищида тусхай мэргэжэлтэдые хүдөө ажалда бэлдэхын хажуугаар, һурагшадтаа дунда һургуулиин эрдэм олгуулха аргатай болоо һэн.

Урдань элдэбын үхибүүдые абадаг журамгүй, хуули буса буруу ябадалтай үхибүүд һурадаг байһан дээрэһээнь түрэлхид үхибүүдээ эльгээхэеэ айдаг байгаа. Һүүлдэнь ойлгуулламжын ажал нилээд ехээр ябуулжа, СПТУ-гай ажалай аша үрые түрэлхид ойлгоо, зүбөөр сэгнээ һэн.

Харин мүнөө энэ хүндэ хүшэр сагта хүнүүд СПТУ-да һурахыень үхибүүдээ дуратайгаар эльгээнэ, өөһэдөө үхибүүдшье дуратайгаар ерэнэ. Юундэб гэхэдэ, эндэмнай эдеэ хоол, хубсаһаниинь гүрэнэй түлбэритэй, тингээдшье стипендиэ абана, мэргэжэлтэй болоно, һургуулиин эрдэм олгоно ха юм.

Мүнөө үедэ багшалхада, урданайхида орходо хүнгэн болоо. Гушаад жэлэй саана энэ мүнөө үедэ нимэ һайн байдалда училищие оруулха гэжэ зоной хүсэжэ байхада, бидэнэр, ажалай ветерануд баяртай ябагшабди, омогорхонобди. Саашадаа ажабайдалнай үшөө һайжарха байха гэжэ һанагдана.

Энэ үнгэрһэн гушан жэл соо багшанаршье, мастернуудшье өөһэдынгөө бэлигые хурсадхаа, хүмүүжээ. Эндэ хори гаран жэл хүдэлжэ ябаһан физикын багша А. А. Егорова, химиин багша Ц. Б. Балданова, Буряадай һургуулиин габьяата багша К. А. Жамсуева, түүхын багша, СССР-эй профтех-һуралсалай отличник Г. П. Алексеев, РСФСР-эй, СССР-эй профтех-һуралсалай отличник Н. И. Григорьев, нэгэдэхи шатын мастернууд В. Т. Мерхинов, И. С. Рудник, С. Ш. Хамнуев, учхозой хүтэлбэрилэгшэ И. М. Могдожинов, залуу багшанар Ж. М. Цыбиков, Э. М-Ж. Галсандоржиев, Э. В. Ширапов, А. М. Жданов гэгшэд болоно. Һуралсалай поли дээрэ хара таряан, обёос, зелёнко, донник таригдадаг юм. Хэндээшье хэрэггүй газар үгтэһэн юм.

Тингэбэшье арга боломжонуудые, агрономическа хэмжээнүүдые ябуулжа, энэ поли дээрэһээ ургаса абадаг болонхой. Нёдондо 15 центнер обёос, хара таряа хуряажа абаһан байгаа. Училищи оорын теплицэтэй. Эндэ үгэрсэ, помидор ургадаг юм. Энэ поли дээрэһээ һурагшад училищидаа ехэ олзо оруулна. Нёдондо 82.435 түхэригэй олзо ороһон байна.

Училищида мүнөө үедэ элдэб янзын 12 трактор, 12 автомашина, бэшэ техникэ бии. Урзанданһаа хойшо хамһабариин ажахытай болонхой. Мал, гахай тэдэнэр барина. Эндэшье мүн һуралсалай хэшээл үнгэргэдэнэ.

Мүнөө жэлдэ шэнэ спортивка зал үүдээ сэнхэй. Мүн шэнэ томо тракторнуудай гараж, шэнэ котельнэ, өөрын түлишын станци баригдажа байна.

Училищиин уран һайханай бүлэг жэл бүхэндэ түрүү һуури эзэлдэг, мүн баһа спортын талаар район дотор бэрхэ спортсменүүдээрээ суурхадаг юм. Жэл бүхэндэ СПТУ-гай шанда хүртэхын түлөө теннисээр район доторхи мүрысөөн үнгэргэдэдэг юм. Районой теннисээр наададаг бэрхэ зон эндэ бии гээ һаа, алдуу болохогүй. СПТУ-гай библиотекын хүдэлмэрилэгшэдэй ажалые һайшаамаар. Юундэб гэхэдэ, библиотекые даагша Б. М. Тарбаева Нарһатын түбэй библиотекын ажалшадтай хамта һонин хэмжээ ябуулганууд эмхидхэдэг, элдэб янзын темээр уулзалганууд үнгэргэдэг байна.

Мүнөө үе сагта гоёолгын, шэмэглэлгын агитаци гээгые хэндэшье хэрэггүй гэд абажа хаядаг зон олон болонхой. Харин энэ СПТУ-да энэ ажалые тон хэрэгтэй гэжэ тоолодог дээрэһээ училищиая уран һайханаар, гүнзэгы удхатайгаар шэмэглэн, зохёон хэрэглэдэг юм. Хамтын байра соо сэбэр, эндэ жэл бүхэндэ эхэ шэнгээр һанаагаа үхибүүдтэ зорюулһан, оролдосо ехэтэй И. С. Минеева хүдэлдэг юм.

Энэ училищие залуу директор Б. Г-Ж. Жигжитов ударидана. Баин Гончик-Жамсуевич Жигжитов ехэ ажал ябуулдаг. Илангаяа баригтын талаар. Мүнөө жэл зургаан багшанар шэнэ гэрэй сайлалгада бэлдэжэ байна. Үшөө хоёр багшын гэр баригдажа байна гэжэ баясан мэдээсэе.

Хуушан тэрнүүдые заһаад, залуушуулдаа үгэдэг юм. Хорёод жэлдэ хүдэлһэн багшанар, мастернууд, олон үхибүүтэйшүүл шэнэ гэртээ орожо, жаргана, баясана. Мүн баһа ажалай ветерануудта директор ехэ һанаагаа табидаг юм. Мяха, талха, бэшэ бэшэ продуктнуудые үгэдэг, бусад түһаламжануудые тэдэндэ хүргэдэг юм.

Һаяхан бүхэдэлхэйн Наһатайшуулай үдэртэ ветеран бүхэндэ 500 түхэриг, 10 килограмм барайгаар хубаагдаһан байна. Профкомой түрүүлэгшэ Б. Ц. Номтоев өөрынгөө багшын ажалай хажуугаар директитэй хамта олохон хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэжэ, анхарал, оролдолго гаргана. Ажалайнгаа зонинг үбнэ, зелёнкоор, һолоомо, талхаар хангалгые профком эрхилдэг юм.

Гушан жэлэйнгээ ойе Нарһатын СПТУ нэрэтэй солотойгоор уттаба.

Э. БУДАЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Яруунын район.

Спорт — Спорт — Спорт — Спот

ҺАЙНААР НААДАХА БЭЗЭ

Буряад Республикын 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ «Сэлэнга» командын футболистнууд ээлжээтэ наадаяа мүнөөдэр үнгэргэхэнь. Манайда айлшаар Эрхүүгэй «Звезда» команда ерэнхэй.

Манай футболистнууд байгша оной һүүлшын уулзалгануудые үнгэргэхэеэ Алас-Дурна зүг руу ошоо һааб даа. Тинхэдэ түрүүшынгээ уулзалга Хабаровскын СКА командатай наадахадаа, талмайн эзэдтэ 0:1 тоотойгоор шүүгдээ һэн. Харин Комсомольск-на Амуре хотын «Амурай» стадион дээрэ наадахадаа, талмайн эзэдые 2:0 тоотойгоор илаба. Леонид Иванов Вячеслав Марач хоёр бүмбэгэнүүдые сохижо оруулһан байгаа. Энээнэй удаа «Сэлэнгын» футболистнууд дүн хамта 32 очкотой боложо, мүрысөөнэй таблицада табадахи һуури эзэлбэ.

Мүрысөөнэй таблицада Новосибирскын «Чкаловец».Саха (Яхад) Республикын «Динамо» командануд манай урда ороод ябаһан юм. Эндэ «Динамын» футболистнууд, Эрхүүгэй «Звезда», Хабаровскын СКА командануудта 1:3, 1:4 тоотойгоор шүүгдэһэн байба. Тингэжэ 30 очкотой зандаа үлэхэдөө. «Сэлэнгэ» командын хойно ороохо баатай болобо. Новосибирскын футболистнууд стадион дээрээ Красноярскын «Металлургые» 2:1 тоотойгоор илаһан байна.

«Сэлэнгын» футболистнууд байгша оной һүүлшын уулзалга октябриин 24-дэ өөһэдынгөө стадион дээрэ үнгэргэхэ юм. Красноярскын «Металлург» команда манайда айлшаар ерэхэ байна.

Манай корр.

ТОБШОХОНООР...

БОКС. Суута совет эрдэмтэ, академик Леонид Васильевич Киренскиин шанда хүртэхын түлөө бүхэроссин мүрысөөн мүнөөдэр Красноярск хотодо нээгдэхэнь. Энэ жэлһээ тус мүрысөөндэ илажа гарагшад Россин спортын мастерай нэрэ зэргэдэ хүртэхэ юм. Буряадай багшанарай институдай студентнэр Мэргэн Ринчино, Сергей Павлов, Цыден Батуев, Александр Шарыгин, Олег Оленников, Дмитрий Сахаровский, авиационно үйлэдбэриин нэгэдэлэй «Забайкалец» гэжэ спортын клубай гэшүүд Александр Бачин, Арсентий Цыремпилов, ЛВРЗ-гэй спортын клубай гэшүүн Баяржаб Гомбоев болон бусад манай республикын нэрэ хүндые хамгаалха байна. Урда тээнь энэ заншалта наададанда Буряад ороной олохон хүбүүд шалгаржа, спортын мастерай хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн намтартай.

ТЕННИС. Һүүлэй жэлнүүдтэ столой теннис бүхы дэлхэй дээрэ үргэнөөр алдаршажа байна. Спортын энэ зүйл Олимпиин наадануудай программада оруулгданхай. Ушар нимэһээ энэ зүйлөөр элдэб янзын мүрысөөнүүд орон доторчай үнгэргэгдэнэ. Тинхэдэ һонирхолтой, онсо тэмдэглэмээр юумэниинь юуб гэхэдэ, эндэ наһаяй илгаа гэжэ байдаггүй. Гэбэшье спортын ветерануудай дунда столой теннисээр үнгэргэгдэдэг мүрысөөнүүдэй олошоруулагдажа байһаниинь һайшаалтай. Энэнь наһатай хүнүүдые физкультура ба спортдо эдэхитэйгээр хабаадуулха гэһэн зорилготой байна. «Хуушан хэрэм» гэжэ спортивна фестиваль һаяхан Одессэ хотодо үнгэргэгдэбэ. Манай республикын столой теннисэй федерациин гэшүүн, философиин эрдэмэй кандидат Петр Янгутов энэ фестивальда хабаадахадаа, хоёрдохи һуури эзэлжэ, ехэ амжалта түйлаба. «Азиин хулдалаа наймаанай байшан» (эрхилэгшэнь Александр Базаров), Буркоопсоюз (түрүүлэгшэнь Леонид Бляхер) спонсорнууд боложо, тэрэнэй нимэ холо ошоходоо, мунгөөр туһалһаниинь һайшаалтай.

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Россин Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Ставрополь хотодо болобо. Улаан-Удын гарнизоной сэрэгэй алба хаагшад Забайкалиин сэрэгэй округой нэрэ хүндые хамгаалһан байгаа. Залуушуулай дундаһаа Европын түрүү һуури эзэлхын түлөө нёдогдо жэлэй мүрысөөндэ мүнгэн медаляар шагнагдаһан, спортын мастер Юрий Чиков 8000 метрэй зайда үрилдахадаа, илалта түйлаба. Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй чемпион болобо. Сүүн Сибириин технологическа институдай студентка, спортын мастерта кандидат Альбина Ленталь басагадай дунда 3000 метрэй зайда түрүү һуури эзэлээ.

* * *

Республикын техническэ мэргэжэлэй училищинуудай һурагшадай спортын нэгэдэхи наадануудэ эхилбэ. Спортын 12 зүйл эдэ наадануудай программада оруулгданхай. Түрүүшын зүйлөөр — хүнгэн атлетикээр мүрысөөн үнгэргэдэжэ, 22 училищиин 200 гаран хүбүүд, басагад хабаадаһан байгаа.

Басагадай дундаһаа Улаан-Удын 6-дахи училищиин суглуулагдамал команда илалта туйлаба. Энэ училищиин һурагша Любовь Куртошина басагадай дундаһаа түрүү һуури эзэлээ.

Хүбүүд сооһоо Сэлэнгынч районой 22-дохи СПТУ-гай һурагша Алексей Толстнев шалгарба. Улаан-Удын техническэ мэргэжэлэй 13-дахи училищиин һурагшад командаараа эхимлэһэн байха юм.

ФУТБОЛ. Ветерануудай дунда үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ ЛВРЗ-гэй спортын клубай футболистнууд «Электромашина» заводой командатай наадаба. Тинхэдээ хараалагдаһан саг соо уулзалгын тэнсэлгээр дүүрэхэдэнь, ялын сохилтонууд хэгдэһэн байгаа. Эндэ «Электромашина» заводой команда илажа гараба.

* * *

Клубай командануудай дунда футболоор республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн дүүрэжэ байна. ЛВРЗ-гэй спортын клубай болон прибор бүтээлгын гэгэдэлэй командануд гурбадахи һуурида гарахын түлөө уулзаба. Энэ уулзалга тэнсэлгээр дүүрээ. Тингэжэ дүн хамта 36 очкотой болоһон ЛВРЗ-гэй спортын клуб гурбадахи һуури эзэлбэ.

Б.М. ЖИГЖИТОВ.

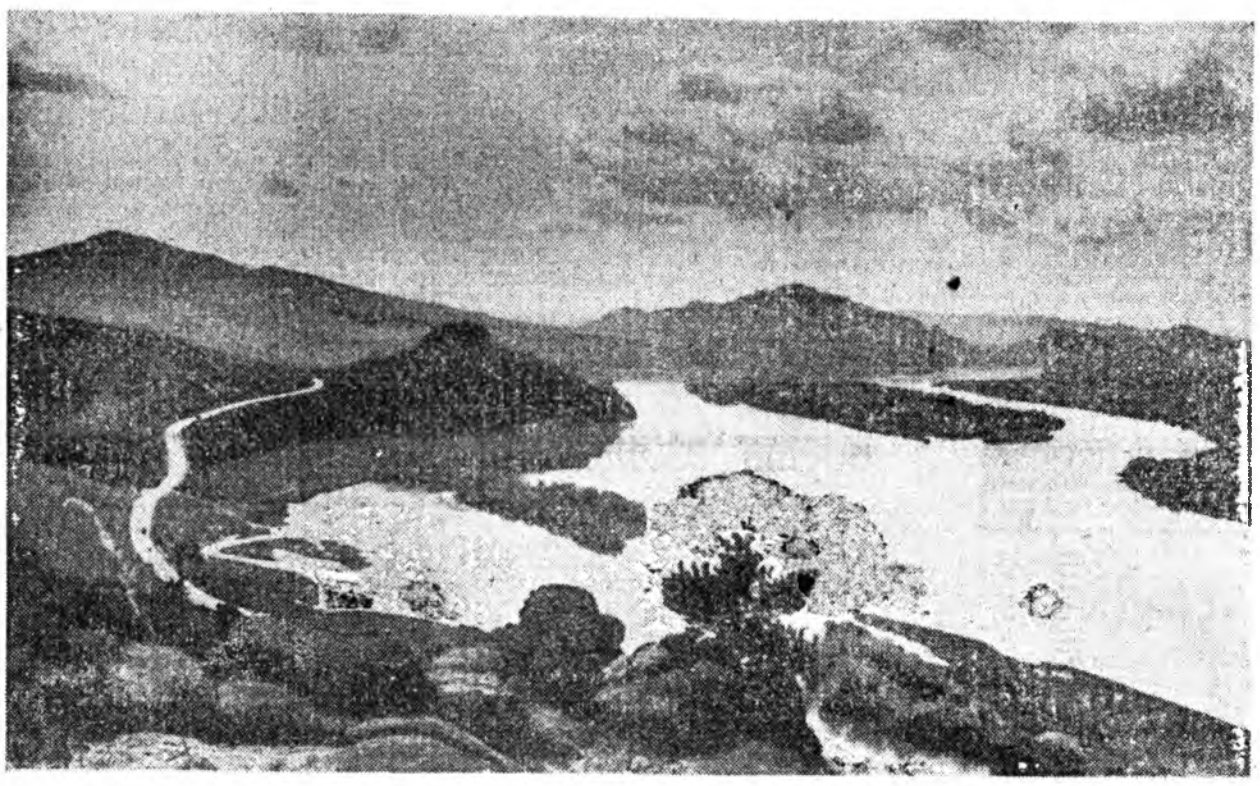

Буряад орон-92

Омулевкын дабаан.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

01 мэдээсэнэ

ТҮЙМЭР ОЛОШОРОО

Хэр угһаа хойшо гал, уһанай аюул аймшагтай гэжэ мэдэдэг, тэрэнһээ һэргылдэг гэшэбди. Һэримжэтэй байха тухай һануулганууда хэды хэгдэбэшье, галай аюулһаа боложо, гүрэнэй, ниитын, үмсын байра байдал, зөөри зөөшэ хэды ехэ гарза хохидолдо ороноб даа.

Байгша оной үнгэрөөд байһан юһэн һарын туршада республика дотор дүжэрһэн галай аюул үнгэрэгшэ жэлэйхиндээ олон болоһон байба. Эдэнэй дундаһаа гэр байрануудта түймэр олоор үзэгдэһэн байна. Галай аюулда болоһон ушарнуудые шалгажа үзэхэдэ, ехэнхи ушарта зайн галай утаһанай муудаһан, үмхирһэн дээрэһээ гү, али пеэшэнһээ гараһан галай ошонһоо түймэр болоһон байдаг. Энэнэй хажуугаар үхибүүдэй гэмээр галай аюул хэды олоор үзэгдэнэб.

Сентябриин 27-ной һүни Улаан-Удын барилга-хабсаралгын 397-дохи поездын хамтын байра соо 25 наһатай үбгэ, һамган Ковалюгтан галай аюулда орожо, наһа бараа. Энэ баримтаар шалгалта хэгдэнэ. Сентябриин 29-нэй һүни Орловско үйлсын 5-дахи гэртэ С. Г. Рыжаков баһал галай аюулһаа боложо наһа бараһан байба. Шалгаганиинь гэхэдэ, унтараагдаагүй орхигдоһон лаампын утаһан шатаһан байгаа.

Зэдэ тосхоной нэгэ айлай гурбатайхан Павел хүбүүн газаагаа зуруулай модоор наадажа байһаар, солоомо галдаа. Тингэжэ галай аюулда ороһон хүбүүн наһа бараа.

Галай аюулда орожо наһа барагшадай тоо жэл бүри олошорно. Һүүлэй табан жэлэй туршада республика дотор 232 хүн наһа бараа юм. Харин байгша оной юһэн һарын туршада 51 хүн, тэрэ тоодо 10 үхибүүн наһа бараһан байха юм. Советскэ, Железнодорожно районуудта, Зэдын, Загарайн, Кабанскын, Хяагтын, Муйска, Сэлэнгын аймагуудта галай аюул олон болоһон байна. Дээрэ хэлэгдэһэн баримтануудһаа тобшолол хэхэдэ, галай аюул гэр бүлэ, түрэлхидтэ хэды ехэ гай гашуудал асарнаб, ниитын, гүрэнэй зөөридэ гайтай ехэ гарташа хэнэб даа? Энэнэй хажуугаар һогтуушуулай гэмээр баһал гай тодхор болоно. Нэгэндээ нэтэрһэн һогтуушуулһаа боложо, түймэрэй хэдэн арбаад аюулай болоһон тухай мэдээсэл үдэр бүри шахуу абтана.

Сентябриин 24-нэй үглоонэй 6 часта Улаан-Удэ хотын түймэр сарадаг албанай түб пунктда «Батарейкын Дальняя үйлсын нэгэ гэр галай аюулда оробо» гэһэн мэдээсэл абтаа һэн. Түймэр сарагшадай ерэхэдэ, гэрынь дуурһан шатаһан байба. Эндэ эрхэтэн Хромых галай аюулда орожо, наһа бараа. Хаанаһаа түймэр болоо юм? Шалгажа үзэхэдэ, хаанашье ажал хэдэггүй Хромых архидаһан байгаа. Хяагта хотодо ажаһуудаг Малыгин һогтуугаар унтаридаа тамхи татаһан байжа, түймэр болоод, тэрэ галай утаанда хахажа үхөө.

Улаан-Удын Комсомольско үйлсын 8-дахи гэрэй эзэн эхэнэр Н. И. Болсохоева галай аюулһаа 14 мянган түхэригэй гарзада ороо. Тэрэй эзэн эхэнэр хүүгэн байгаяа электро-түхеэрэлгээр дулаасуулдаг байгаа. Харин газаа гарахадаа, тэрэнэй ултараангүй орхиһондоо, нимэ ехэ гай, гарза хэбэ ха юм. Сентябриин 8-да Улаан-Удын хүүгэдэй 31-дэхи саадай харуулшанай байрада галай аюул боложо, харуулшан Славгородский наһа бараһан байна. Галай аюул баһал электро-түхеэрэлгэнээ болоһон байгаа.

Байра соо хүйтэн гээд элдэб эсын электро-түхеэрэлгэнүүдые хэрэглэгшэд эдэнээ эзэгүйгөөр орхёод гаражо ошоһонһоо гү, али посоогоод унтаһанһаа боложо, ниитын гарза хохидолдо ороно, өөһэдөөшье гэмэлтэнэ гэһэн тобшолол хэлтэй.

Н. КОНЕЧНЫХ.
Буряад Республикын МВД-гэй түймэр сарагшадай таһагые даагшын орлогшо.

Болоһон ушаа

УУЛЫН ЭЗЭНИИЕ ГОМДОХО

Намарай һүүлшын һара гаража, хүйтэрөөд байгаа. Нэгэ үдэр жолоошон Доржотоёо ажалай хэрэгээр хүршэ Зэдын аймагай түб Петропавловка хүрөөд, бусажа ябаабди. Бүрыжэ байхада, Бургалтай тосхондо дүтлөөд, Доржомни «Гэртээ ороод гарахатнай гү?» — гэжэ асууба. «Үгы даа, сүлөогүйб. Хүйтэн һуури болохонь, котельшигуудная ажалдаа гараа юм гү, ошожо шалгахамни. Арай гэжэ хүдэлгэһэн хотелоо түлингүй, батарейнуудээ тэнэ хүргэжэрхихэдоо болохо», — гээд яарашаба.

Бургалтайһаа 5—6 километр баруулжа Хуурайн-Адаг хүрөөд ябатарнай, гэнтэ харгы дээрэмнай томо хара морин бии болоод, урдаһаамнай һуреэлэбэ. «Москвич» машинамнай тар-няр гээд лэ харгын хаһааб руу орошоо һэн. Машина соо-һоо арай гэжэ гараад харахадамнай, юуншье обёороддобогүй, дайруулһан мориншье байхагүй. «Морин һаргаад лэ машина руумнай һуреэшоо байна. Хүнгэншье һаа машина ха юм, хойто хүлнүүдынь дайруулһан, гэмэлтэһэн байха ёнотой. Халуундань холо гүйжэ ябашоо гү даа, яагаа жэгтэй юм» гэжэ гайхалдабабди. Харин манай машинын радиатор байраһаа хобхоршоһон, «нюдэнүүдынь» тэһэршэһэн байба. Ондоо мүргэхэшье юумэн эндэмгай үгы һэн.

«Яагаашье һаа, машинаяа ооһэдынгөө мүнгөөр заһаха болобобди. Энээн тухай ганцашье хүндэ бү дуулгаа. Һогтуу ябаад лэ авари хэбэ гэһэн зугаа гарашаха байха» гэжэ нүхэртөө хэлээд, гэрэл-фарануудай эбдэрхэйе доло суглуулбабди. Тингэһээр байтарнай, ашаанай нэгэ машина хүсэжэ ерэбэ. Тэрээндэ шэрүүлээд Цахиртаа хүрөө һэмди.

Хойто удаань гаргын машинада һуужа, Хуурайн-гаа-Адагта ерэбэб. Үсэгэлдэрэй үйлын болоһон газарта машинаяа байлгажа, морионой мүрнүүдые бэдэрбэб, теэд тэдэнэй сараашье хаагдабагүй. Ойро дүтэ болоһон, хэбтэһэн морин шье харагданагүй. «Та юугээ бэдэрнэт?» — гээд жолоошон асуужал байха юм. Теэд коммунист, харгын участогай дарга хүн хадаа гүйсэд элирээгүй үйлэ тухай тэрээндэ хөөрэхэ аргагүй байгааб. «Үсэгэлдэр эндэ хэрэгтэй юумээ гээжэрхёоб» гэжэ худалаар хэлэнэрхёо һэм.

Хэды хоноод, Мэлэ нютагтаа ошожо, ламын ушалгатай нагаса таабайдаа орожо тохёолдоһон улнар тухай хөөрэбэб. Таабаймни ехээр сухалдашаба. «Ямаар тэнзг хүмши! Хайсагарай Үндэг-Баабай уулдаа абаһа ябаһан хахад шэлтэй архиһаа үргэнгүй гараа ха юм.

Намайг ерэхэдэ, Хуурайн-Адагта ерэбэб. Үсэгэлдэрэй үйлын болоһон газарта машинаяа байлгажа, морионой мүрнүүдые бэдэрбэб, теэд тэдэнэй сараашье хаагдабагүй. Ойро дүтэ болоһон, хэбтэһэн морин шье харагданагүй. «Та юугээ бэдэрнэт?» — гээд жолоошон асуужал байха юм. Теэд коммунист, харгын участогай дарга хүн хадаа гүйсэд элирээгүй үйлэ тухай тэрээндэ хөөрэхэ аргагүй байгааб. «Үсэгэлдэр эндэ хэрэгтэй юумээ гээжэрхёоб» гэжэ худалаар хэлэнэрхёо һэм.

Хэды хоноод, Мэлэ нютагтаа ошожо, ламын ушалгатай нагаса таабайдаа орожо тохёолдоһон улнар тухай хөөрэбэб. Таабаймни ехээр сухалдашаба. «Ямаар тэнзг хүмши! Хайсагарай Үндэг-Баабай уулдаа абаһа ябаһан хахад шэлтэй архиһаа үргэнгүй гараа ха юм.

БУРЯТИЯ

мүнөөдэрэй номерто

Буряад Республикын Верховно Советэй Президиумэй заседаниһаа. «Хизаарлалгагүй юумэн бүтэхэгүй» — В. Бадмаевай тэмдэглэлнүүд.

Хүдөө нютагай һонин: Захаамин. «Туһаламжагүйгөөр үбэлжэхэнь бэрхэ» — Б. Табдаевай мэдээсэл.

«Хубилалтануудһаа бэшэ арга үгы» — Агропромышленна комплексын ажахын эдэбхитэдэй зүблөөн дээрэ Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшын орлогшо А. М. Шевченкын хэһэн элидхэлнээ.

«Ажахыгаа өөрын эдэбхи үүсхэлтэйгээр эрхилхэ. Хэн нэгэн туһална аа гү гэжэ хүлеэһэнэй хэрэггүй» — ажахын эдэбхитэдэй зүблөөндэ хабаадагшадай хэлэһэн үгэнүүдые

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОН Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Калин даришвилиин үйлсэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54 редакторай орлогшоноров — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соведуудэй хүдэлмэриин ба ниитын эмхинуудэй —2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олониитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; коммерческэ—2-35-84; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай)—2-35-95, Манай корреспондент; Агинскда—3-45-94; Закаменскда —30-61.

Буряад Республикын Министрнүүдэй Советэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери—2-54-54, касса—2-56-62.

Газетэ жилдэ 260 дахи гараа. Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй. Газетын индекс 50904. Тираж [illegible]. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 23.00.

Буряад Республикын Хэблэлэй [illegible] мэдээсэлгын министерствын республикан типографида газетэ бэлдэгдэв. Директорэйнь телефон 2-40-45.